

Osmanlı Atlası

Balkanlar

Makedonya

Osmanlı Atlası Projesi

Balkanlar - Makedonya

İstanbul Stratejik Düşünce ve Araştırma Derneği Adına Yönetim Kurulu Başkanı

Dr. Ayhan Koç

Proje & Yayın Koordinatörü

Abdullah Serenli

Yayına Hazırlık

Mustafa Özşahin
Vefa Can Kaya

Araştırma Kurulu

Dr. Ayhan Koç
Büşra Mollaahmetoğlu

Serkan Öztürk
Abdullah Yılmaz

Birgül Karakaş
Ebrar Büşra Yıldırım
Fatma Büşra Kaya
Aysun Celep
Şule Yavuzer
Songül Hatice Demirhan
Esra Bıyıklıoğlu
Mine Çatal

Grafik-Tasarım

Salih Aydın

Basım

Bayem Ajans

İletişim

İSDAM (İstanbul Stratejik Düşünce ve
Araştırma Merkezi)
Süleymaniye Caddesi Kanuni
Medresesi Sokak No: 34 D. No: 1
Fatih / İstanbul

isdam@isdam.org.tr
www.isdam.org.tr

**Bu Rapor Gençlik ve Spor Bakanlığı
2016 Yılı II. Çağrı dönemi Gençlik
Projeleri Destek Programı
Kapsamında Hazırlanmıştır.**

Rapor içerisindeki yazılar hakkındaki
her türlü sorumluluk yazarlarına aittir.

2018

Neden

Osmanlı imparatorluğu 1. Dünya Savaşı ile birlikte küresel bir paylaşıma tabi tutulmuş, Balkanlar başta olmak üzere; Ortadoğu, Kafkaslar ve Afrika ile olan siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel bağları kopartılmıştır.

Osmanlı sonrası söz konusu coğrafyalarda ortaya çıkan savaşlar nedeniyle, imparatorluk döneminde yüzlerce yıl bir arada ve barış içerisinde yaşayan bu milletlerin, Osmanlı ile olan ilişkisi yeniden sorgulanmaya başlanmıştır. Bu bağlamda Osmanlı siyasi sisteminin yapısal özellikleri ve siyasi kurumları üzerine birçok araştırma yapılmıştır.

Yugoslavya'nın dağılması ile birlikte Balkanlarda Osmanlı bakiyesi birçok devlet kurulmuştur. Bu ülkelerin siyasi, ekonomik ve toplumsal yapısı maalesef ülkemizde yeterince bilinmemektedir. Söz konusu ülkelerle olan tarihi ve kültürel bağlarımız devam etmekle birlikte; bu ilişkiler maalesef arzu edilen düzeyde değildir.

Balkanlara yönelik yapılan bazı araştırmalarda bölgeye, reel politik bir yaklaşımdan daha ziyade tarihi bir perspektifle duygusal olarak yaklaşılmakta ve bu ülkelerin yaşadığı siyasi, ekonomik ve toplumsal değişim dikkate alınmadan değerlendirmeler yapılmaktadır.

Osmanlı Atlası – Balkanlar başlıklı proje kapsamında, elinizdeki bu ikinci raporla Makedonya'nın Siyasal, Ekonomik ve Toplumsal açıdan ve ayrıca Osmanlı sonrası geçirdiği değişim tarihsel bağlamda ele alınmıştır.

Üç kıtada yüzlerce yıl hüküm süren Osmanlı İmparatorluğu, çözülme süreci ile birlikte yüzlerce yıl bir arada ve barış içerisinde yaşadığı toplumlarla olan tarihi, kültürel ve ekonomik bağları zayıflatılmıştır. Osmanlı coğrafyası üzerinde Avrupa'da 17, Kafkaslar'da 4, Ortadoğu'da 15 ve Afrika'da 15 olmak üzere 51 devlet kurulmuştur.

Proje ile ilk etapta Osmanlı coğrafyasında kurulan Balkanlar'daki 6 ülkenin (Bosna Hersek, Yunanistan, Bulgaristan, Makedonya, Sırbistan ve Arnavutluk) siyasi tarihi, siyasi kurumları, coğrafi özellikleri kültürel yapısı, tarihsel süreç içerisinde geçirdiği değişimler, anahtar kavramlar ve günümüzde bu ülkelerde nelerin tartışıldığının araştırılarak gençlerimizle paylaşılması planlanmaktadır. Bu ülkelerin seçilmesinde, bu ülkelerin ülkemiz arasındaki tarihi ve kültürel bağlar dikkate alınmıştır.

Proje ile ayrıca Türkiye'nin çeşitli üniversitelerinde Osmanlı Atlası Panelleri düzenleyerek; gençlerimizin gönül coğrafyası ile ilgili zihin dünyalarını, duygu ve düşüncelerini yakın kılmak, bölge ile ilgili farkındalık oluşturarak sınır çizgilerinin haritada sadece bir belirteç olarak kalmasını sağlamak ve gençlerimizin bu coğrafya ile ilişkisini kuvvetlendirmek amaçlanmıştır.

İçindekiler

6

/ SİYASET

- 6 Tarihi Arka Plan
- 8 Siyasi Kurumlar
- 9 Siyasi Partiler
- 10 Siyasi Kültür
- 11 - 13 Siyasi Kişilikler
- 14 - 15 Bugün Makedonya'da neler tartışılıyor ?

16

/ EKONOMİ

- 18 Genel Ekonomik Durum
- 19 - 23 Ekonomik Göstergeler

24

/ TOPLUM

- 24 - 26 **Eğitim** - Osmanlı'dan Günümüze Makedonya'da Eğitim Sistemi
- 27 - 33 Osmanlı'dan Günümüze Makedonya'da Din Eitimi
- 34 **Aile ve Gençlik**
- 35 - 39 Makedonya'da Aile
- 40 - 41 Makedonya'da Gençlik
- 43 - 44 **Din ve Kültür** - Makedonya'da Dini Hayat
- 45 - 51 Makedonya'da Kültür
- 52 - 55 **Makedonya'da Sivil Toplum**

MAKEDON

Başkent

Üsküp

Yüzölçümü

25.713 km²

Nüfus

2.083.308 (2016)

Para Birimi

Makedon Denarı

Resmi Diller

Makedonca

GSYİH (Milyar \$)

10 (2015, Eurostat)

KBGSYİH (\$)

4.690 (2015, Eurostat)

Büyüme Oranı (%)

3,3% (2015, Eurostat)

Siyaset

Ayhan Koç - Büşra Mollaahmetoğlu

Tarihi Arka Plan

Tarihsel olarak büyük imparatorlukların nüfuz alanı içinde kalan Makedonya, sırasıyla Roma, Doğu Roma, Sırp ve Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkimiyeti altında kalmıştır.

Makedonya Krallığı, Büyük İskender'in MÖ 336 yılında tahta çıkışıyla altın çağını yaşamıştır. Dünya tarihin en büyük savaşçılarından birisi olarak gösterilen Büyük İskender, o güne kadar keşfedilmiş dünyanın büyük çoğunluğunu fethederek, tarih boyunca en geniş sınırlara ulaşan devletlerden birisinin kurucusu olmuştur. Makedonya daha sonra Roma İmparatorluğu'nun hâkimiyetine girmiştir. 1371 yılından, 1877 – 1878 Osmanlı – Rus harbine kadar kesintisiz olarak Osmanlı hâkimiyetinde kalan Makedonya, 1912-1913 Balkan Savaşları nedeniyle Osmanlı'dan kesin olarak ayrılmıştır.

Makedonya'nın 19.yüzyılda Osmanlı hâkimiyetinden çıkmasında Papalık

ve Rusya'nın etkisi söz konusudur. Balkanlarda Müslümanların yaşadığı felaket neticesinde Makedonya'da yaşayan halkın büyük çoğunluğu Anadolu'ya göç etmek zorunda kalmakla birlikte, bölgede hâlâ varlığını sürdüren bir Türk-İslam nüfusu vardır. Ancak Osmanlı hâkimiyetinden sonraki dönemde çeşitli sebeplerle bölgedeki Türk nüfusu giderek azalmıştır.

İki dünya savaşında toprak bütünlüğünü kaybeden Makedonya'nın toprakları Bulgaristan, Yugoslavya ve Yunanistan arasında paylaşılmıştır. Makedonya'nın bugünkü sınırları tarihsel Makedonya bölgesinin %38'ini kaplamaktadır. Başkenti Üsküp'tür ve resmi dili Makedoncadır.

Makedonya, 8 Eylül 1991’de yapılan referandum ile Yugoslavya’dan ayrılarak bağımsız bir devlet haline gelmiştir. Her yıl düzenli olarak bağımsızlık günü kutlanmaktadır.

Yugoslavya’nın dağılmasıyla birlikte Yugoslavya’yı meydana getiren cumhuriyetlerden biri olan Makedonya Cumhuriyeti, Makedonya topraklarında kuruldu. Makedonya Cumhuriyeti, Yugoslavya’nın parçalanması üzerine savaşa maruz kalmadan kurulan tek ülkedir.

Makedonya’da yetişmiş önemli şahsiyetler, bu ülkede Osmanlı-Türk mirasının kalıcı izlerini gözler önüne sermektedir. Osmanlı döneminde Üskübi, İshak, Aşık Çelebi, Garibi, Hayali gibi önde gelen edebiyatçılarımız Makedonya’dan çıkmıştır. Cumhuriyet döneminde ise edebiyatımızın tanınan isimlerinden Yahya Kemal Beyatlı ve Cenap Şahabettin Makedonya Türklerindendir.

Siyasi Kurumlar

Klasik parlamenter sistemle yönetilen Makedonya'da yasama, yürütme ve yargı arasında kuvvetler ayrımı ilkesi geçerlidir. Cumhurbaşkanı ve parlamento seçimleri beş yılda bir yargı gözetiminde yapılmaktadır.

Siyasi Kurumlar / Yasama

Yasama yetkisi parlamentoya ait olup, parlamento tarafından çıkartılan yasalar Cumhurbaşkanı'nın onayı ile yürürlüğe girebilmektedir.

Siyasi Kurumlar / Yürütme

Yürütme yetkisi beş yılda bir doğrudan halk tarafından seçilen Cumhurbaşkanı ile parlamento içinden çıkan hükümete aittir. Bir kişinin en fazla iki kez cumhurbaşkanı seçilebildiği Makedonya'da bugüne kadar seçilen tüm cumhurbaşkanları Makedon kökenlidir. Cumhurbaşkanı'nın, Anayasa Mahkemesi Başkanı dahil üst düzey yargıçların seçiminden, büyükelçilerin atanmasına

ve görevden alınmasına, ordunun başkumandanlığından Milli Güvenlik Konseyi Başkanlığı'na varıncaya kadar bir dizi önemli yetkisi bulunmaktadır. Ayrıca parlamento tarafından çıkartılan yasalar Cumhurbaşkanı tarafından onaylandıktan sonra yürürlüğe girmektedir.

Yürütmenin önemli bir diğer organları ise parlamento içerisinden çıkan ve hükümeti temsil eden Başbakan ve Bakanlar Kurulu'dur. Bakanlar Kurulu, parlamentoya karşı yıllık bütçenin ve yasa tasarılarının hazırlanmasından sorumludur.

Siyasi Kurumlar / Yargı

Makedonya'da yargılama yetkisi bağımsız mahkemelere aittir. Makedonya Yüksek Mahkemesi en yüksek yargı organı olup, Anayasa Mahkemesi ikinci derecede önemli yüksek mahkemedir. Makedonya'da Yüksek Mahkeme ve Anayasa Mahkemesi üyelerinin parlamento tarafından seçilmesinin yargı bağımsızlığına gölge düşürdüğü ve yargının politize olduğu eleştirileri sıkça yapılmaktadır.

Siyasi Partiler

Parti Adı	Kurucusu
Makedon Birliği Partisi (VMRO)	Lubço Georgievski, Dragan Bogdanovski, Goran Jakovlevski
Sosyal Demokrat Birliği (SDSM)	Branko Srvakovski
Liberal Demokrat Parti (LDP)	Goran Milevski

Hükümet ve vatandaş arasındaki hukuki ihtilafları çözmek üzere “Ombudsmanlık” kurumu bulunmaktadır. Diğer taraftan yargı organları arasındaki hukuki ihtilafları çözüme bağlamak üzere Temyiz Mahkemesi görev yapmaktadır. Dini ve etnik bakımdan çok farklı milletlerin bir arada yaşadığı Makedonya’da bu sosyal bölünmüşlük siyasal bölünmüşlüğü de beraberinde getirmiştir. Makedon, Arnavut ve Türk etnik kimliklerinin yanı sıra Hristiyan ve Müslüman dini kimlikler de siyasal bölünmenin temelini oluşturmaktadır. Makedoncanın tek resmi dil olarak kabul edilmesi Arnavutlar ve Türkler tarafından kabul edilmemekte ve bu durum sorunlara neden olmaktadır. Özellikle Arnavutluk ile Kosova sınırlarına yakın bölgelerdeki Arnavut nüfusun yoğunluğu, gelecekte istikrarsızlıkların oluşması endişeleri Balkanlar’daki sınır anlaşmazlıkları ve zorunlu göçlerle oluşan belirsizlikler, radikal milliyetçiliği tırmandırmakta ve bölgede artan milliyetçiliği, gelecekte 1990’lı yıllarda yaşanan muhtemel çatışma risklerini de beraberinde getiriyor.

Makedonya’daki en büyük siyasi parti konumundaki **“İç Makedon Devrimci Örgütü - Makedon Birliği Partisi” (VMRO)** Makedon milliyetçiliğini esas alan bir politik yaklaşımı benimsemiştir. Ülkedeki ikinci büyük parti konumundaki **“Sosyal Demokrat Birliği” (SDSM)** ise sosyal demokrat niteliktedir. Üçüncü büyük parti ise **Liberal Demokrat Parti (LDP)**’dir. Makedonya’daki Türk azınlık ise siyasi parti olarak önemli bir etkinlik yürütememektedir. Türklere ait üç önemli siyasi parti bulunmakla birlikte bunlardan sadece ikisi parlamentoda milletvekiliyle temsil edilmektedir. Türk Demokratik Partisi (TDP) Makedonya’daki Türklerin en önemli siyasi partisi konumundadır. (Emin, 2014, s. 53) Türk Hareket Partisi (THP) ise etnik temelli olarak yalnızca Türklerin sorunlarını dile getiren bir siyasal parti olarak varlığını sürdürmüştür. Diğer Türk partisi ise Türk Milli Birlik Hareketi Partisi (TMBH)’dir. % 4 oranındaki bir nüfus yapısı ile azınlıkta bulunan Türkler, kurdukları çok sayıdaki siyasi partiyle bölünmüşlük sorununu daha da artırmış ve partilerin çokluğu Türklerin parlamentoda yeterince temsil edilememesine neden olmuştur.

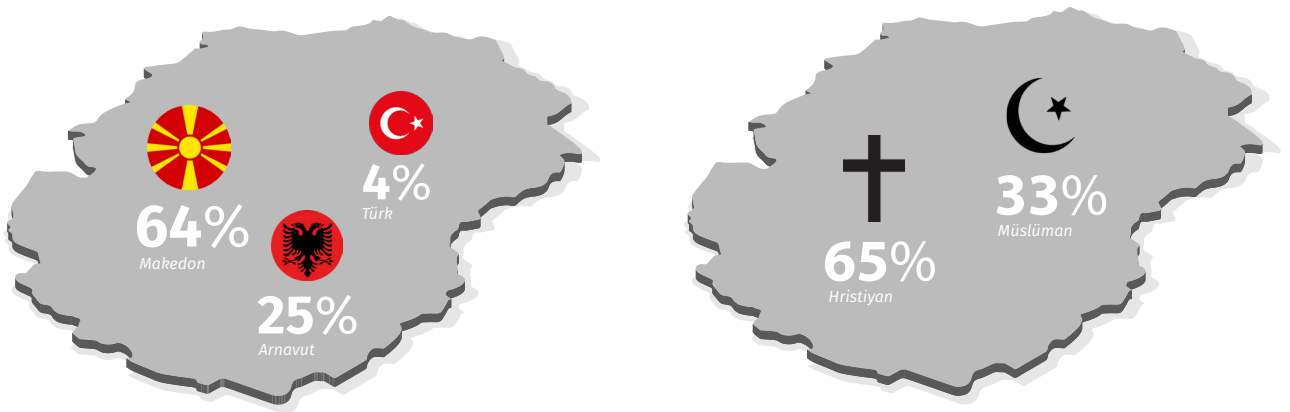
Siyasi Kültür

Demokratik bir siyasal yaşama 1991 yılında Yugoslavya'nın dağılması ile birlikte geçen Makedonya'da çok farklı etnik ve dini kimliğin bir arada bulunması ciddi sorunlara yol açmaktadır. Makedonya'da etnik farklılıklar sadece kültürel ve dini alanları değil, siyasal alanı da şekillendiren önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Makedonya'da medya organlarının baskı altında olması ya da belirli bir kesimin etkisi altında bulunması demokratik siyasal yaşamın gelişmesinin önündeki en önemli engellerden birisini oluşturmaktadır.

Makedonya Cumhuriyeti sosyal ve siyasal düzenini Makedonlara ve Arnavutlara göre düzenlemek suretiyle Türkleri ve diğer etnik kimlikleri görmezlikten gelmektedir. Nüfusunun %64'ü Makedon, %25'i Arnavut, %4'ü Türklerden oluşan Makedonya'da, Makedonlar ve Arnavutlar arasındaki devam etmekte olan etnik mücadele ise ülkenin geleceği için en önemli tehdit unsuru olarak görülmektedir. İnanç bakımından ise nüfusun %65'i Makedon Ortodoks, %33'ü Müslümanlardan oluşmaktadır.

Makedonya Nüfus Dağılımı

Siyasi Kişilikler

George Ivanov

Makedonya Cumhurbaşkanı

Makedonya Cumhurbaşkanlığı görevini yapan George Ivanov, 1957 yılında Makedonya'nın güneydoğusunda Valandova şehrinde doğmuştur. Üsküp'te Hukuk Fakültesi'ni bitirmesinin ardından lisansüstü ve doktora eğitimlerini tamamlamış ve Üsküp'te bulunan Kiril ve Metodi Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde öğretim üyesi olmuştur. 1999 yılında Atina Üniversitesinde dersler vermeye başlayan Ivanov, 2008 yılında profesör unvanını almıştır.

Josip Broz Tito'nun ölümünden sonra Yugoslavya'da oluşan siyasi krizlerde Ivanov, liberal reformist gençlik hareketine katılmış ve Makedonya'nın bağımsızlık mücadelesine gazetecilik yaparak destek vermiştir. Ivanov Makedonya'nın bağımsız olması için ekonomik ve sosyal alanda çalışmalar yaparak ülkesine siyasi alanda katkı sağlayan önemli bir şahsiyettir.

Ivanov, 12 Mayıs 2009 yılında Cumhurbaşkanı olmuştur. Ivanov, ılımlı ve hoşgörölü politikası sayesinde farklı etnik gruplar arasındaki problemleri aşma noktasında pozitif bir rol oynamıştır. Benzer şekilde komşuları Yunanistan ve Bulgaristan ile Makedonya'nın kuruluşundan itibaren yaşadığı bunalımlı ilişkileri düzeltmeyi ve gergin ortamı yumuşatmayı bilmiştir. Ülkesinin Türkiye Cumhuriyeti ile ilişkilerinin dostluğa dönüşmesini sağlayan Ivanov, Türkiye'nin Makedonya'ya yatırımlarını destekleyerek iki ülke arasındaki bağları güçlendirmeye çalışmıştır. Ivanov

diğer siyasi aktörlerin aksine pek çok ülkeyle ilişkilerini geliştiren, ılımlı ve yapıcı bir politik tutum sergilemiştir. Balkanlarda uyguladığı birleştirici siyasi tavrını şu şekilde aktarmıştır: "Balkan halkları, İslamiyetle tanıştıktan sonra farklı siyasi görüş ve inançlara karşı daha müsamahakâr davranır oldu. Bugün Makedonya'da Müslümanlar ve Hristiyanlar, birlikte yaşama kültürüne sahipler. İbadethanelerde Yaraticılarına birlikte ibadet etmekte ve bayramlarını beraber kutlamaktalar. Bugün Makedonya'da farklı din, gelenek ve etnik kökene sahip toplulukların bir vatan çatısı altında birleşmiş olması gelecekte Avrupa'da ve hatta dünyada bunun mümkün olabileceğinin en güzel ispatıdır."

Kenan Hasip

TDP Başkanı

Dr. Kenan Hasip Makedonya'da Gostivar'da doğmuştur. Üsküp Kiril ve Metodi Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden mezun olarak doktor unvanını almıştır. Hasip 2003 yılında Ohri'de yapılan 5. Türk Demokratik Partisi'nin kurultayında yapılan seçimle genel başkan seçilmiştir. Aynı başarıyı 6 ve 7. Kurultaylarda da göstererek başkanlık görevine devam etmiştir

Kenan Hasip 1994 yılında Makedonya Meclisinde milletvekili olarak seçilmiştir. Dr. Hasip, "Güvenlik ve İstihbarat Çalışmalarını Denetleme Komitesi yardımcı üyeliği, Batı Avrupa Birliği Parlamenterler Meclisindeki Makedonya Cumhuriyeti heyeti yardımcı üyeliği ve Türkiye Cumhuriyeti Parlamentosu ile Makedonya Cumhuriyeti Meclisi

arasındaki Parlamenter İşbirliği Grubu Başkanlığı, Siyasal Sistem ve Topluluklar Arası İlişkiler Komitesi üyeliği Avrupa İşleri Komitesi yardımcı üyeliği, Makedonya Meclisinde, Topluluklar Arası İlişkiler Komitesi üyeliği, Ulusal Avrupa Entegrasyon Konseyi" üyeliği gibi görevlerde bulunarak siyaset alanında etkin rol oynamıştır.

Dr. Kenan Hasip elde ettiği görevleri üstün başarı ile tamamlayıp Türkleri parlamentoda temsil etmiştir. Türkiye-Makedonya siyasetinin birlikte adım atmasını sağlayan Hasip, ilişkilerin hem Türkiye'de hem de Makedonya'da gelişmesini sağlayan önemli siyasi şahsiyetlerden biri olmuştur.

Ali Ahmedi

BDİ Başkanı

Ali Ahmedi, 1959 yılında Makedonya'nın batı bölgesinde dünyaya gelmiştir. Makedonya'da yaşayan Arnavutların en büyük partisi konumunda olan BDP partisinin başkanı olmuş ve Makedonya'daki Arnavutlar ile ilgili siyasi alanda etkin bir rol oynamıştır. 1981 yılında siyasi tutumu nedeniyle Yugoslav Devleti tarafından tutuklanmıştır. Bir süre tutuklu yargılanan Ahmedi İsviçre'ye kaçmıştır. Sırpların baskı ve işkencelerine karşı Avrupa'da protestolarına devam etmiştir.

Kosova savaşıdan sonra Makedonya'daki Arnavutluklara yönelen Ahmedi, Makedon Devleti'ne karşı silahlı mücadele başlatarak Milli Kurtuluş Ordusu'nu kurmuştur. 2001 yılında Makedonya ile Milli Kurtuluş Ordusu arasında Ohri anlaşmasının imzalanmasında önemli bir siyasi rol oynamıştır. 2014 yılında yapılan Cumhurbaşkanlığı seçiminde Gruevski'nin ortağı olmaya devam etmiştir.

Milliyetçi bir ruha sahip olan Ahmedi, Makedonya siyasetinde aktif bir rol oynamıştır. Meydanlarda ve mitinglerde yapılan siyasi konuşmalara katılmayan Ahmedi, milliyetçiliğini son yıllarda sessiz bir şekilde devam ettirmiş ve bu konuda destekçilerinin de eleştirilerine maruz kalmıştır.

Bugün Makedonya'da neler tartışılıyor

Bugün birçok ülke Makedonya'yı tanıırken, Yunanistan'ın itirazı ile Avrupa Birliği'ne üye devletler hâlâ Makedonya'nın bağımsızlığını tanımamaktadır. Yunanistan ile Makedonya arasındaki ihtilaf, Makedonya adının Yunanistan'daki bir bölge ile aynı adı taşıması ile birlikte Makedonların kendilerini "antik Makedon" olarak tanımlamaları ve Makedonya'nın tek mirasçısı olarak görmelerinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle "Makedonya" adının değiştirilmesi yönünde Yunanistan'ın baskıları günümüzde de devam etmektedir. Diğer taraftan Makedonya, bir başka komşusu Bulgaristan ile dil ve ortak kültürel değerler sorunu yaşamaktadır. Bulgaristan'ın Makedonca'yı bir Bulgar lehçesi olarak adlandırmasına karşın Makedonlar Makedonca'nın ayrı bir dil olduğunu ifade etmektedirler.

Makedonya, bugün 140 kadar ülke tarafından tanınmakla birlikte AB, BM ve NATO gibi uluslararası kurumlar tarafından FYROM (Former Yugoslav Republic of Macedonia) ismiyle tanınmaktadır.

Makedonya, Yugoslavya'dan savaşmak zorunda kalmadan bağımsızlığını kazanan tek ülke olmakla birlikte istikrar açısından en riskli ülkelerden birisidir. Bu nedenle çevre ülkelerle yaşadığı sorunların da etkisiyle NATO'ya üye olmaya çalışmaktadır.

Yunanistan'la yaşadığı sorunlar Makedonya'nın uluslararası toplumla iktisadi ve sosyal anlamda kurmaya çalıştığı ilişkileri olumsuz yönde etkilemektedir. Diğer taraftan Makedon kimliğinin öne çıkartılması ülkede yaşayan Arnavutların tepkisine neden olmaktadır. Nitekim 2001 yılında Arnavutlar silahlanarak dağa çıkmış, birkaç ay Makedonya silahlı kuvvetleriyle silahlı çatışmaya girmiştir. Söz konusu çatışmalara "Ohri Çerçeve Anlaşması" ile son verilmiştir.

Ohri Çerçeve Anlaşması'nda öngörülen düzenlemelerle, bir belediyede çoğunluğu oluşturan topluluk, Makedonca'nın yanı sıra, kendi dilini ve bayrağını kullanma gibi kazanımlar edinmiştir. Bu hakların yanı sıra belediye başkanları ve belediye meclislerine geniş yetkiler tanınmıştır.

Bugün Makedonya AB ve NATO'ya üye olmaya ve bu şekilde siyasi ve iktisadi anlamda uluslararası sisteme entegre olmaya çalışmaktadır. Ancak ismi ile ilgili bir düzenleme olmadıkça Yunanistan'ın vetosu nedeniyle her iki kuruluşa da yakın zamanda üye olması beklenmemektedir.

Makedonya, diğer Balkan ülkelerinin deneyimine benzer şekilde Rusya, Amerika ve AB ülkeleri arasındaki nüfuz mücadelelerine sahne olmaktadır. Bu durum sorunların çözümünü daha da zorlaştırmaktadır.

Ekonomi

Serkan Öztürk

Genel Ekonomik Durumu

Makedonya, Orta ve Doğu Avrupa'yı Güney ve Güneydoğu Avrupa ile bağlayan önemli ulaşım yollarının kesiştiği bir noktada bulunan ve Dünya Bankası tanımlamalarına göre aşağı orta milli gelir seviyesinde yer alan bir ülkedir. Ülkenin bir yandan denize kıyısı olmaması, diğer yandan da ekonomisinin dışa açık olması zorunluluğu Makedonya'nın küresel ekonomideki gelişmelere büyük ölçüde bağımlı bir şekilde hareket etmesine yol açmaktadır.

Yugoslav Cumhuriyetleri arasında en az gelişmiş ülke Makedonya'dır. Toplam mal ve hizmet çıktısının yalnızca %5'ini kendisi üretebilmektedir. 1991 yılında bağımsızlığını kazanmasının ardından büyük bir ekonomik çöküntü yaşayan Makedonya'da hızla özelleştirilen üretim tesislerinin çoğu iyi işletilemediğinden kapanmış ve ülkenin mevcut üretim kapasitesi büyük ölçüde azalmıştır.

Makedonya genel olarak tarım ekonomisine dayanan bir ülkedir. Tarım sektörü GSYİH'nın %11,2'sini oluşturmakta ve aktif nüfusun da % 18,3'ünü içermektedir. Ülkede gelişmiş yöntemlerle tarım ve hayvancılık yapan işletme sayısı çok azdır. Bu nedenle üretim yetersiz ve rekabet gücü zayıf olup tarım ve hayvancılık ürünlerinde de Makedonya halihazırda ithalata bağımlıdır.

Makedonya'da üretim teknolojisi eski, girişimci güç zayıf, sermaye birikimi yetersizdir. Sanayi sektörünün GSYH içindeki payı % 26 olup, işgücünün % 29'una istihdam sağlamaktadır. Hizmet sektörünün ise GSYİH içindeki payı % 63 civarındadır ve nüfusun da % 53'ü hizmet sektöründe istihdam edilmektedir. Hizmetler özellikle ticaret, taşımacılık, telekomünikasyon ve bankacılık alanlarında yoğunlaşmaktadır.

Makedonya kurumlar ve gelir vergisi oranlarında %10'lar seviyesiyle Avrupa'daki en düşük vergi oranlarına sahiptir. Bu vergi oranlarından ve Dünya Bankası iş yapma kolaylığı endeksindeki 11. sıradaki yerinden anlaşılacağı üzere ülkenin önceliği yabancı yatırımcıları ülkeye çekmek ve özel sektörün gelişmesine olanak sağlamaktır. Bunu gerçekleştirebilmek amacıyla sabit döviz kuru, düşük enflasyon ve yabancı yatırımları teşvik politikaları uygulamaları devam etmektedir.

Makedonya'nın GSYİH içinde ağırlıklı pay,

%63

Hizmet Sektörü

%26

Sanayi

%11,2

Tarım

Bölge standartlarının üzerinde eğitilmiş, görece olarak daha ucuz işgücüne sahip olan Makedonya'da yüksek işsizlik oranları önemli bir ekonomik sorun olarak karşımızda durmaktadır. Ülkede genel işsizlik oranı %25'ler civarında iken genç işsizlik oranı %60'ları bulmaktadır. Makedonya'nın diğer bölge ülkeleriyle kıyaslandığında gelişmiş bir altyapıya sahip olduğu gözlemlense de ülke ekonomisinin birçok alanda ciddi olarak modernleştirilmesi, geliştirilmesi, bürokrasi, yargı ve özel sektörde hakim olan iş kültürünün profesyonelleştirilmesi yönündeki ihtiyaçlar devam etmektedir.

Makedonya para birimi Dinar olup değeri Avro'ya karşı istikrarlıdır. Dış ticaretinin yarısından fazlasını AB ülkeleri ile gerçekleştirmekte olan Makedonya ekonomisi AB ülkelerine bağımlı durumdadır. Bu nedenle AB ekonomisinde görülen olumsuz gelişmeler Makedonya ekonomisini de ciddi olarak etkilemektedir. Yunanistan, iki ülke arasında yaşanan tüm siyasi ve toplumsal sorunlara rağmen, hâlâ Makedonya'nın doğal ticari ve ekonomik ortaklarından biri olma özelliğini korumaktadır. Yunanistan, Makedonya'nın en önemli üçüncü dış ticaret ortağıdır ve Makedonya'da 1990'lı yıllarda gerçekleştirilen özelleştirmeler sırasında yapılan satın almalar sonucunda Yunan yabancı yatırımcılar ülkede önemli bir ekonomik ağırlığa sahip olmuştur. Makedonya'nın en büyük bankası durumunda bulunan Stopanska Banka'nın sahibi Yunanistan Merkez Bankası'dır. Ayrıca ülkedeki tek petrol rafinerisi de Yunanlılara aittir.

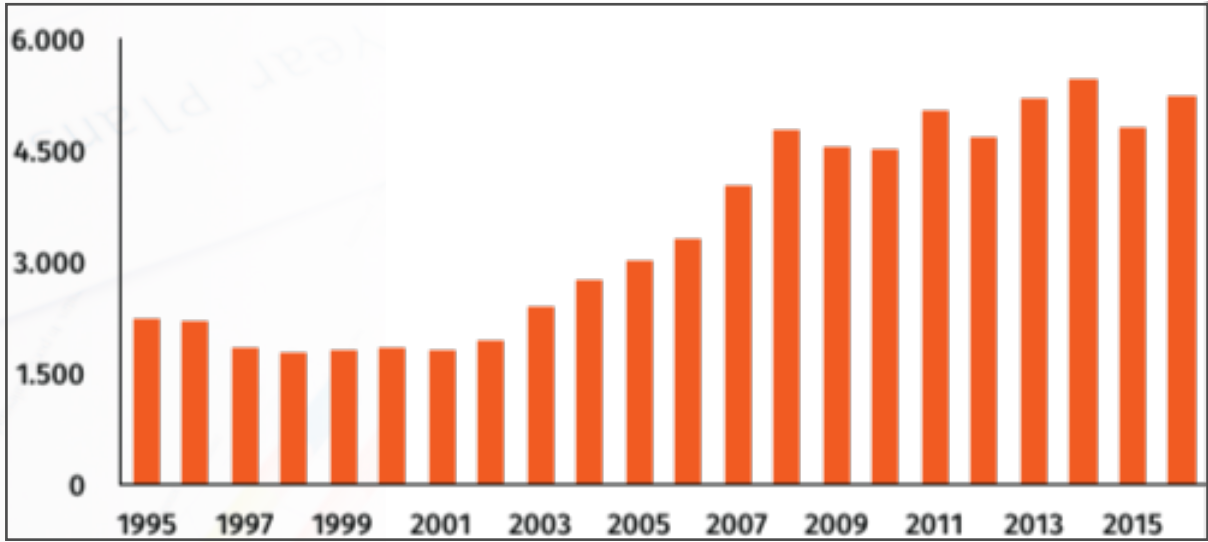
Kağıt üstünde, özellikle maliyetler açısından önemli avantajlar sunan Makedonya diğer Balkan ülkelerine benzer şekilde ağır işleyen bir sisteme ve bürokratik hantallığa sahiptir. Çok sık değişen mevzuat ve güven duyulmayan yargı sistemi, olası yabancı yatırımcıların Makedonya’da gerçekleştirmeyi öngördüğü yatırım kararlarını bir kez daha değerlendirme gereği duymalarına neden olabilmektedir. Bununla birlikte Makedonya’nın genel olarak diğer bölge ülkelerinden daha iyi durumda olduğu da ayrıca belirtilmelidir. Bir süredir uygulanan ekonomik reform programı ve düşük enflasyon politikası sayesinde Makedonya makro-ekonomi verilerinde kaydedilen görece olumlu gelişmeler devam etmektedir.

Ülkenin başlıca tarım ürünleri; pirinç, pamuk, tütün ve çeşitli meyvelerdir. Hayvancılıkta da koyun ve keçi besiciliği önemli yer tutmaktadır. Ülkenin en önemli sanayi sektörleri; kimyevi ürünler, demir-çelik, makine, metalürji ve tekstildir. Tekstil, özellikle de deri sanayi en önde gelen sanayi kolunu oluşturmaktadır. Makedonya, Dünya Bankası iş yapma kolaylığı endeksinde 11. sırada yer almaktadır.

Ekonomik Göstergeler

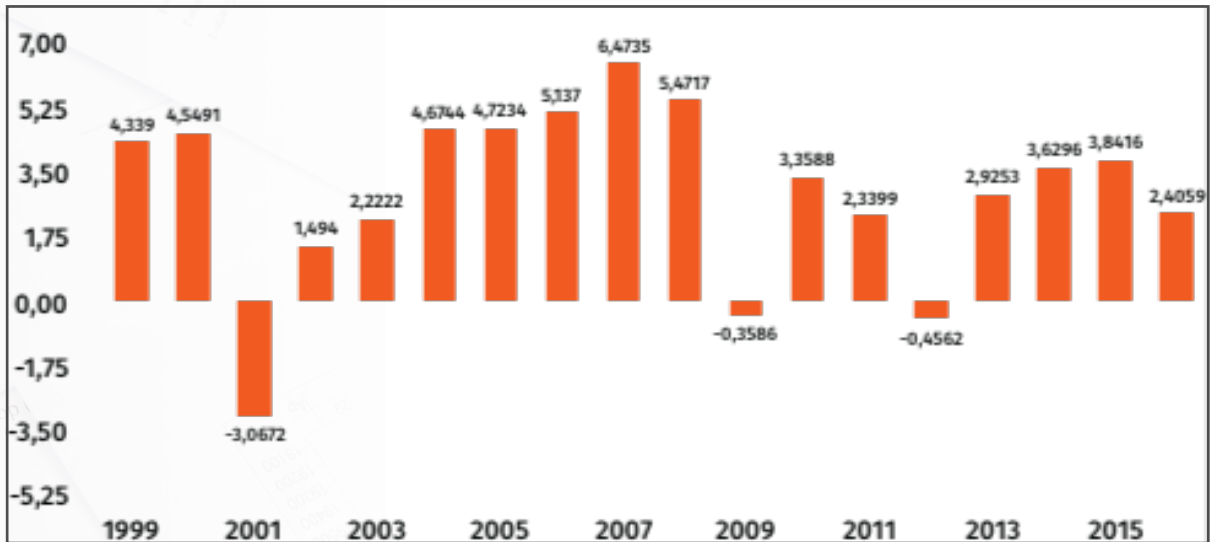
Kişi Başı Yurt İçi Hasıla

Avrupa Birliği kişi başına düşen milli gelir rakamı olan 26.500 USD ile kıyaslandığında 5000 USD civarında oluşan kişi başına düşen hasıla oldukça düşük kalmaktadır. Makedonya, 2016 yılı itibarıyla yaklaşık 10.9 milyar USD'lik bir ekonomik büyüklüğe sahiptir. Sanayi sektörünün GSYH içindeki payının %26 olması ve başta işsizlik olmak üzere devam eden yapısal problemler, kişi başı milli gelir rakamlarının istenilen seviyelere ulaşmasını engellemektedir.

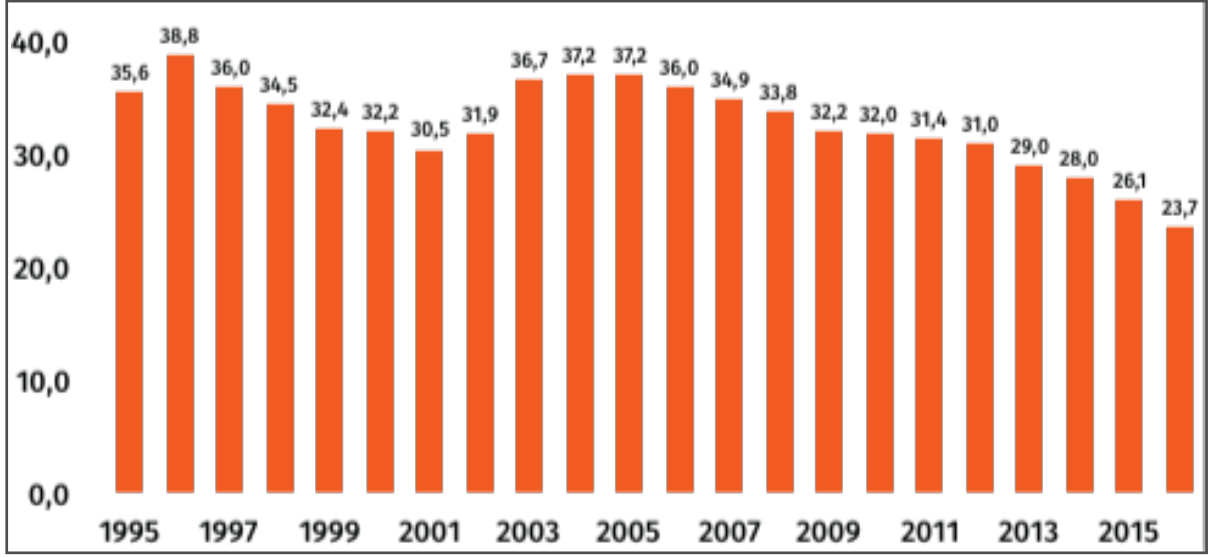
Yıllık Büyüme Oranları

Makedonya, makro-ekonomik istikrarı sürdürmek, ekonomik büyümeyi hızlandırmak ve istihdamı artırmak amacıyla sabit döviz, düşük enflasyon ve yabancı yatırımları teşvik politikaları uygulamaktadır. Büyümede doğrudan yabancı yatırımların önemli rolü bulunmaktadır. Makedonya'da yaşanan siyasi belirsizlikler yatırımlar üzerinde negatif etki oluşturmaktadır. 2016 yılında %2,41 büyüme oranı gerçekleşmiş olup daha yüksek kişi başı gelir rakamlarına ulaşabilmek için büyüme rakamlarının yükselmesine ve devamlılığına ihtiyaç bulunmaktadır.

İstihdam-İşsizlik Oranları

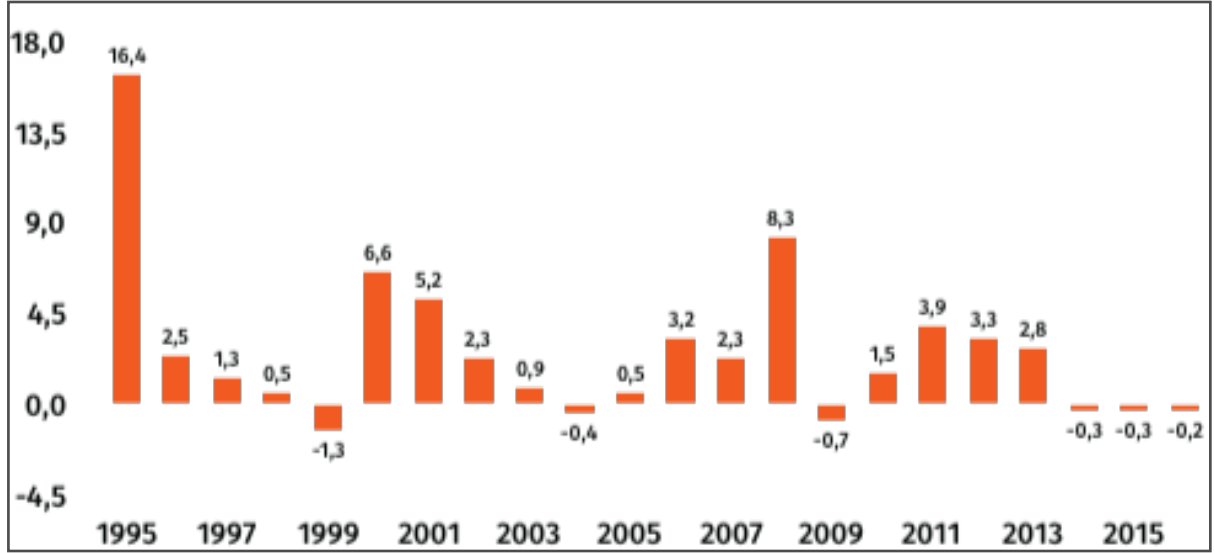
Ülkenin en büyük ekonomik sorunlarının başında işsizlik gelmektedir. Özellikle genç işsizlik oranları %60'ları bulmaktadır. Bu durumun başlıca nedenleri; ülkede yeterli iş sahalarının bulunmaması ve bunu sağlayabilecek ekonomik yapının olmaması, ülkenin yaşadığı siyasi sıkıntılar şeklinde sıralanabilir. İstihdamla ilgili bir diğer sorun ise asgari ücretin ve genel ücret seviyesinin düşüklüğüdür. İş bulunduğu takdirde bile asgari ücretin 200 Euro civarlarında olması insanların çalışma şevkini kırmaktadır.

2000'li yılların başında %30-35'ler seviyesinde bulunan işsizlik oranları son yıllarda düşüş eğilimi göstermiştir. Her ne kadar Avrupa Birliği'ne entegrasyon çalışmaları, yabancı yatırımların ülkeye çekilebilmesi için uygulanan teşvikler istihdama pozitif katkı sağlasa da işsizlik oranlarının düşmesinde iş bulma ümidini kaybetmiş olan gençlerin yurtdışına göç etmeleri önemli bir etkindir. 2016 yılı itibariyle ülkenin işsizlik oranı % 23,7'dir.

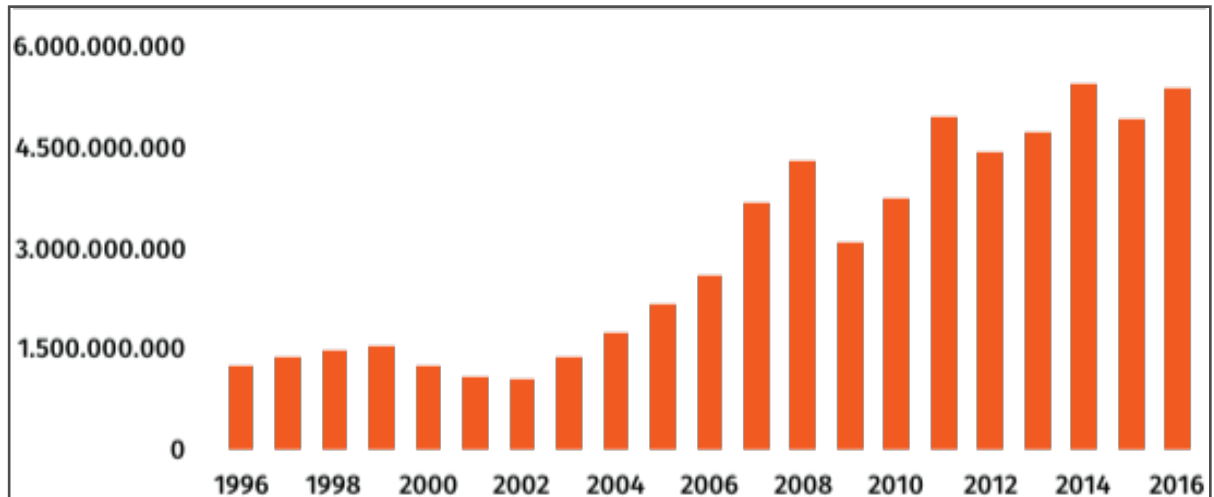
Enflasyon Oranları

Makedonya sabit döviz kuru politikası uygulamaktadır. Sabit kur politikasının enflasyon üzerindeki olumlu etkisi devam etmektedir. 2013 yılından sonra görülen keskin düşüşlerin nedeni ise siyasi istikrarsızlık nedeniyle kişisel harcamaların kısılması ve yatırımların yavaşlaması sonucunda talepteki gerilemeler ve başta enerji olmak üzere ithal ürün fiyatlarında görülen düşüşlerdir.

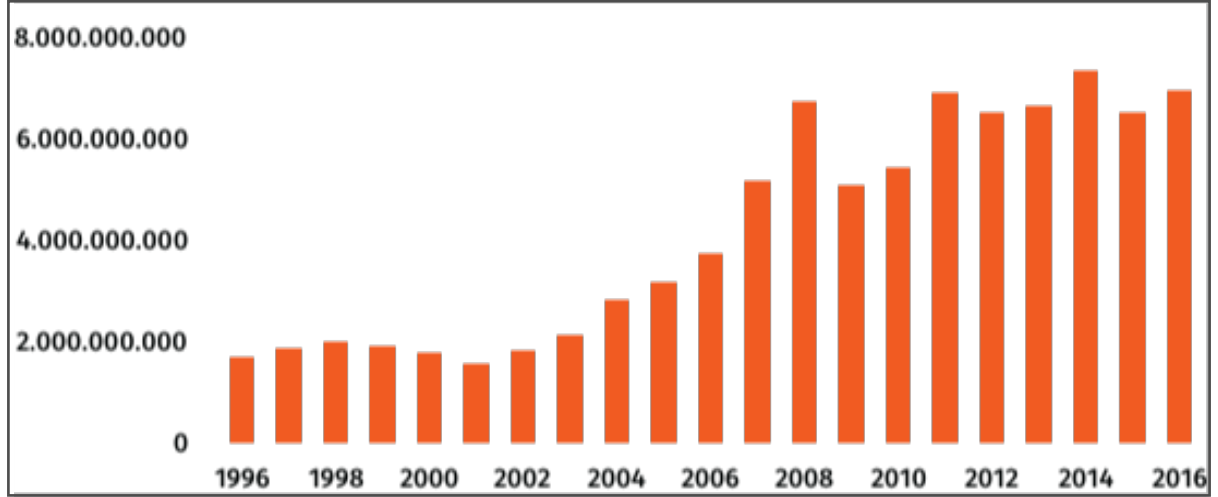
İhracat

Makedonya, üretim kapasitesinin zayıf olması ve özellikle ihracata yönelik üretim yapan yabancı yatırımların ağırlıklı olarak ithal girdilere bağımlı olması nedeniyle devamlı olarak dış ticaret açığı veren bir ülkedir. Ülkenin başlıca ticari ortakları Almanya, Sırbistan, Yunanistan, İtalya, Rusya ve Çin'dir. Başlıca ihracat kalemleri ise ferro-nikel, demir-çelik, tütün, şarap, meyve, tekstil ve hazır giyimdir. Ülkenin sınırlı ve çok çeşitli olmayan ihracat kapasitesini artırması için yapısal politikalar uygulanması gerekmektedir.

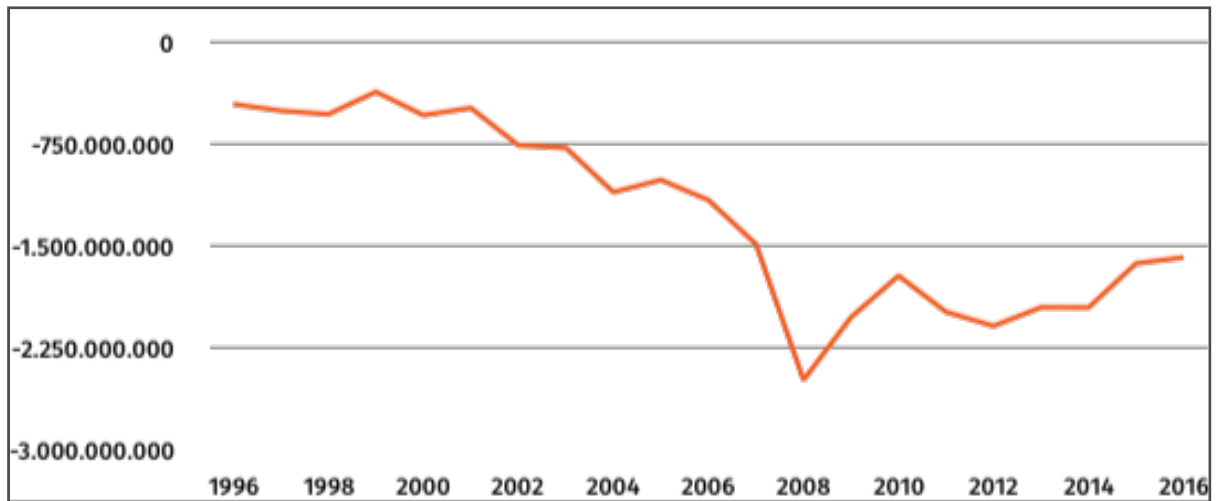
İthalat

Otomotiv yan sanayinin hammadde ve ara mamül ihtiyacının büyük kısmını karşılayan Almanya ve İngiltere ile petrol ihtiyacının karşılandığı Yunanistan ithalatı ilk sıralarda yer almaktadır. Makedonya gıda ihtiyacının büyük bir kısmını da ithalatla karşılamaktadır. Başlıca ithalat kalemleri: petrol ve türevleri, elektrik, otomobil ve diğer karayolu taşıtlarıdır.

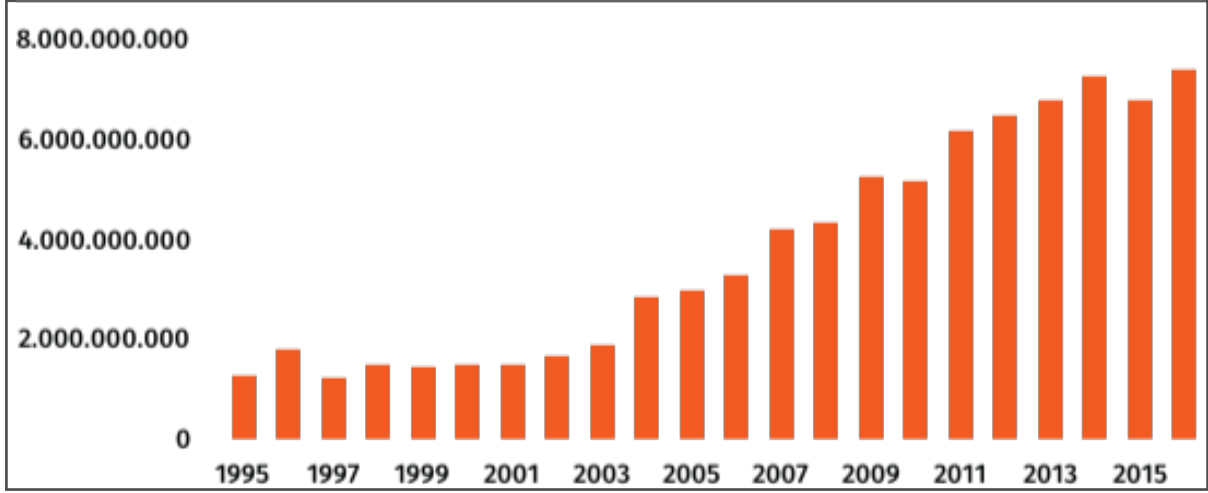
Dış Ticaret Açığı

Dış ticaret açığı ülkenin temel sorunlarından biridir ve her dönem açık veren bir ülke konumundadır. 2016 yılı itibariyle dış ticaret açığının ülkenin GSYİH'e oranı % 14,55'dir. 2016 yılında ihracatın ithalatı karşılama oranı %70'ler civarındadır.

Toplam Dış Borç Stoku

Yüksek işsizlik ve dış ticaret açığı sorunu olan ülkenin bir diğer problemi de borçluluk seviyesidir. Bu sorunlar ülkeyi dışa, özellikle de Avrupa'ya karşı bağımlı kılmaktadır. 2016 yılı itibariyle toplam dış borç stoku 7.382.761 USD olup, dış borç stokunun toplam GSYİH'e oranı %70'ler civarındadır. Kamu borçlarının toplam dış borç stoğu içindeki oranı ise %47'dir. Bu oranlar bölgedeki diğer ülkelere nazaran düşük görülebilmekle birlikte, Makedonya gibi küçük bir ekonomi için ciddi sayılmalıdır.

Toplum

Eğitim

Birgöl Karakaş - Ebrar Büşra Yıldırım

OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE MAKEDONYA'DA EĞİTİM SİSTEMİ

“ Osmanlı Döneminde Eğitim Sistemi

Yaklaşık 500 yıl Osmanlı hakimiyeti altında kalan Makedonya, bu süreçte en huzurlu ve istikrarlı zamanını yaşamıştır. Eğitim ilk önce camilerde başlamış, ardından hızla mektepler açılmıştır. Mekteplerin temel amacı Müslüman çocuklara İslam dininin temellerini, Arap alfabesini ve Kur'an-ı Kerim'in güzel okunmasını öğretmektir. Bazı mekteplerde aritmetik derslerinin de verildiği görülmektedir.

Bu mekteplerde erkek müslüman çocukları 5-7, 7-15, kız çocukları ise 5-7, 7-13 yaşlarında eğitimlerine devam etmişlerdir. Okul çağına ulaşmış çocuklar “amin alayı” ve “bed'-i besmele” adı verilen törenlerle bu mekteplerde derse başlayarak eğitimlerine devam etmişlerdir. Müslüman olan her ailenin çocuğu bu mekteplere gidebilmiştir. Eğitim süresi 5 yaşından itibaren ergenlik çağına kadar devam etmiştir. Fakat bu süre herkes için aynı olmamıştır çünkü mevcut sistem, esnek yapısıyla zeki olan çocukların bu kademeyi ergenlik öncesi bitirip ikinci kademeye geçebilmesine imkan tanımıştır. Yani klasik dönemde yaşa bağlı bir eğitim söz konusu değildir.

Mekteplerin temel amacı Müslüman çocuklara İslam dininin temellerini, Arap alfabesini ve Kur'an-ı Kerim'in güzel okunmasını öğretmektir.

Yugoslavya Krallığında Makedonya'nın Eğitim Sistemi

Makedonya, Balkan Savaşlarına kadar Osmanlı idaresi altında kalmıştır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ise Sırp, Hırvat ve Sloven (SHS) Krallığı kurulmuş, Makedonya üç kısma ayrılmıştır. Bu süreçte yerli halk göçe zorlanmış, bunun için yüzlerce köy ve kasaba yakılmıştır. Gidenler gitmiş, kalan insanlar üzerinde asimilasyon siyaseti uygulaması için çok sayıda eğitimci, öğretmen ve din adamı görevlendirilmiştir. Bu durum hemen hemen her bölgede aynı olmakla birlikte, bir de Sırp'lar kendi hakimiyetini sağlamak amacıyla tüm okulları kapatmışlar ve Sırp okulları açmışlardır. İdare iyilikle başarılı olamadığı yerlerde güç kullanarak cezalar uygulama yoluna gitmiştir. Bu süreçte eğitimden ve eğitimin kalitesinden bahsetmek mümkün değildir.

Bağımsızlık Döneminde Makedonya Eğitim Sistemi

7 Eylül 1991 yılında Makedonya Cumhuriyeti bağımsızlığını ilan etmiştir. Eski Yugoslavya'nın dağılması sonrası Yugoslavya eğitim politikası geçerliliğini kaybetmiş ve Makedonya için bir milli eğitim politikasının geliştirilmesi meselesi gündeme gelmiştir. Bu yıllarda kabul edilen yeni Anayasa'da eğitimle ilgili kanunlar yerini almış, yeni milli eğitim politikasının ana hatları belirlenmeye çalışılmıştır. Lakin yapılan bütün değişiklikler Avrupa Birliği'nin istediği doğrultuda yapılmıştır.

Makedonya Eğitim Yasası, bağımsızlığını kazandıktan yaklaşık 4 yıl sonra yeniden düzenlenmiştir. Makedonya Cumhuriyeti Eğitim Yasası'na göre, Makedonya Cumhuriyeti vatandaşları cinsiyet, ırk, dil, sosyal statü ve mülkiyet durumu, inanç, siyasal ve dinsel görüş, ikamet yeri vb. özelliklerine bakılmaksızın eğitim hakkına sahiptirler.

Vatandaşların eğitim türünü, okulunu ve eğitim dilini seçme serbestliği vardır. Makedonya Cumhuriyeti'nde eğitim sistemi demokratik ve laik bir karaktere sahiptir. Eğitim sisteminin esasını milli ve uluslararası değerler oluşturur. Makedonya Cumhuriyeti'nde zorunlu eğitim 6-18 yaşları arasında kapsamaktadır. Makedonya'daki eğitim sistemi birkaç kademeden oluşmaktadır:

1. Okul Öncesi Eğitim

2. Temel Eğitim

- a. I. Basamak - İlkokul (6-10 yaş)
- b. II. Basamak - Orta Okul (10-14 yaş)
- c. III. Basamak - Lise (14-18)

3. Mesleki ve Teknik Eğitim Kurumları

4. Araştırma Enstitüleri

5. Üniversite ve Enstitüler

Okullarda ulusal eğitim programının hazırlanması, eğitimin planlanmasında ve finansmanında Makedonya Eğitim ve Bilim Bakanlığına aittir. Her okul kendi öğretmenini seçmekte ve böylece öğretmenlerin ömür boyu iş garantisi olmamaktadır. Bütün eğitim kademeleri ve ders kitapları öğrencilere ücretsiz verilmektedir.

1. Okul-Öncesi Eğitim

Okul-öncesi eğitim 1,5 yaşında başlayıp 6 yaşını doldurana kadar ailede ve okul-öncesi eğitim kurumlarında verilmektedir. Okul-öncesi eğitim zorunlu değildir. Çocuklar okul-öncesi kurumlara ailelerinin isteği üzerine alınırlar.

2. Temel Eğitim

Dokuz yıllık zorunlu ilköğretim eğitimi ana dilinde okuma hakkı sadece devlet okullarında bedava verilmektedir. İlköğretim, ilkokul ve ortaokul kısmını içine almakla birlikte, ortaöğretimde lise kısmı eğitime dahil olmaktadır.

a. İlkokul (6-10 yaş)

İlkokul ve ortaokulda anadilde eğitim verildiği söylene de sadece Makedonca, Arnavutça, Sırpça ve Türkçe eğitim veren okullar mevcuttur. Kırsal bölgelerde öğrenci azlığı sebep gösterilerek anadilde eğitim verilmemiş lakin son yıllarda sayının önemi azalmıştır.

b. Ortaokul (10-14 yaş)

İlkokuldan sonra 4 yıllık bir öğrenim süresi olan okuldur. Bu okulu başarıyla bitiren bir öğrenci, liseye geçiş yapar.

c. Lise (14-18 yaş)

İlköğretimden sonra 3-4 yıllık öğretimi kapsayan eğitim süreci, ortaöğretim olarak adlandırılır. Genel lise, teknik lise ya da mesleki okullar olmak üzere iki çeşittir. Bunların yanında karma liseler de mevcuttur. Karma liselerde eğitim her iki lise türü eğitiminin karışımından elde edilmektedir.

Ülke çapında okullarda 3 dilde (Makedonca, Arnavutça ve Türkçe) eğitim verilmektedir. Ancak her ne kadar anayasada destekleniyor olsa da anadilde verilen lise eğitimleri yetersizdir. İlköğretimden farklı olarak lise eğitiminin özel okullarda ya da özel kolejlerde verilmesine izin verilmektedir. Makedonya bir yandan anadilde liselerin açılmasına zorluk çıkarırken, öte yandan hem öğrenci hem de öğretmen yetersizliği ile karşılaşmaktadır. Anadilde ilköğretimi tamamlayan çocukların büyük bir kısmı anadilde lise eğitimine devam edememektedir.

İlköğretimi anadilde eğitim alarak bitiren öğrenciler ortaöğretim için bu fırsatı bulamadıklarından ötürü okulu bırakmaktadır. Bu duruma engel olmak ve liseye giden öğrenci sayısını arttırmak amacıyla Eğitim Bakanlığı, 2008-2009 yılında lise eğitimi zorunlu hale getirmiştir.

Genelde liseler özel yetenek gerektiren çeşitli bilim dallarında insan yetiştirmek için lisan, matematik ve fen ağırlıklı olmak üzere bölümlere ayrılır. Ayrıca ortaokulu bitiren öğrenciler kendi yetenek ve isteklerine göre bir meslek okuluna gidebilirler.

3. Üniversiteler

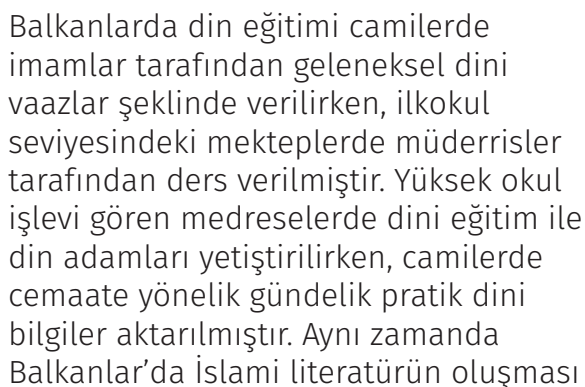
Makedonya'da lise öğrenimi, akademik mesleklere yönelik olan üniversite tahsilinin başlangıcı sayılır. Bu okulu başarıyla bitiren öğrenciler, not ortalamasına göre istedikleri üniversiteye girmeye hak kazanırlar.

Makedonya'da yüksek öğrenime devam etme oranı artış gösterse bile henüz yeterli seviyede olduğu söylenemez. Özel üniversite sayılarının artış göstermesine paralel olarak öğrenci sayısında artış söz konusudur.

Bağımsızlık sonrasında mevcut olan iki üniversiteye Makedonlar dışında diğer etnik kökenli öğrencilerin kayıt yaptırmaları çok zorken, uluslararası camianın Arnavutlara verdiği destek ile yasal değişikliğe gidilmiştir. Böylece Arnavutların açtığı özel üniversite devlet üniversitesine dönüşmüştür. Böylece Makedonya'da ilk kez etnik dilde eğitim veren bir devlet üniversitesi kurulmuştur. Fakat bu sadece Arnavutların fayda sağladığı bir durum olarak kalmış, Türkler bu süreçte Türkiye üniversitelerine kayıt yaptırmaya başladığı için üniversiteli Türk nüfusu azalmıştır.

OSMANLI DÖNEMİNDE MAKEDONYA'DA DİN EĞİTİMİ

Osmanlı döneminde Makedonya'daki Hristiyanların dini hayatlarında, gelenek ve kültürlerini yaşama noktalarında herhangi bir zorluk yaşamadıkları, aksine istedikleri gibi bir eğitim alabildikleri, ders programlarını devletin denetimleri dışında kendi din, mezhep ve kültürlerine göre belirleyebildikleri görülmüştür.

YUGOSLAVYA KRALLIĞINDA DİN EĞİTİMİ

Osmanlı iktidarının çekilmesi (1912) ve Slav yönetiminin Makedonya'yı ele geçirmesi ile yeni bir dönem başlamıştır. Bu yeni dönemde Makedonya sınırları 1. Dünya Savaşı'nın sonunda Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı olarak belirlenmiştir. Hırvat-Sloven Krallığı döneminin başlangıcından itibaren Müslüman halk (Arnavut, Boşnak ve Türk) kendi dini eğitimlerini sürdürmek ve okullar açmak için büyük çabalar sarf etmiştir. Buna karşın Sırpların amacı sadece Ortodoks Hristiyan din eğitiminin verilmesi şeklinde olmuştur. Müslüman halk, çocuklarını Sırp okullarına göndermek istemeyince ve farklı problemler çıkınca Sırplar 1922 yılında ilk olarak genel eğitim ile ilgili kanunlar çıkarmışlar, 1930 yılında ise din eğitimi ile ilgili bazı küçük değişiklikler yapmak zorunda kalmışlardır. 1933 yılında Sırp Krallığı kendi amacını açıkça belirterek, "İlkokula giden öğrencilerin eğitiminde temel konulardan başlayarak din eğitime, Sırp krallığın propagandasına ve kilise propagandasına devam etmesi gerekir" şeklinde açıklamalarda bulunmuştur.

Sırp iktidarına göre okullarda Müslüman çocukların oranı çok az olduğu için sadece bir kısmının okula gitmesi yeterli olarak görülmüştür. Fakat bu karardan memnun olmayan halk, ilk önce çocuklarını 10 yaşına kadar kendi dini okullarında okutmak istemiş ama Sırp iktidarı buna izin vermeyince 8 yaşından itibaren çocuklarını Sırp okullarına göndermek zorunda kalmışlardır. Ancak daha sonra Müslüman halk kendi din eğitiminde kendi öğretmenini seçmek istediği ve Sırp öğretmenlere güvenmediği için Sırp Eğitim Bakanlığı'ndan gönderilen öğretmenleri kabul etmeyip geri göndermiş, çocuklarını da okullara göndermemeye başlamıştır (SULOCA VESELİ,2005).

Müslümanların bu çabalarının yanında 1918-1941 yılları arasında Makedonya topraklarındaki Üsküp şehrinde üç ayrı özelliğe sahip medrese faaliyet göstermiştir. Özel bir medrese olan Meddah Medresesi, İslam Birliği'ne bağlı İsa Bey Medresesi ve Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı'na bağlı Aleksandar Medresesi faaliyet göstermiştir.

YUGOSLAVYA DÖNEMİNDE DİN EĞİTİMİ

Aruçi Muhammed'in "Eski Yugoslavya II: Günümüz Dünyasında Müslüman Azınlıklar" adlı çalışmasına göre, Yugoslavya döneminde Makedonya'da Ortodokslar, Katolikler ve Müslümanlar yaşamıştır. Bu dönemde din eğitimi, komünist ideolojiye mensup olan Yugoslavya'da diğer komünist ülke rejimlerine göre daha esnek olmuştur. Din eğitimi 1946 (madde 25), 1963 (madde 46) ve 1974 (madde74) yıllarında anayasadaki ilgili maddelerle ve Dini Cemaatlerin Hukuksal Konumuna Dair Temel Kanunu ile garanti altına alınmıştır. Yugoslavya Devleti, 1947 yılında Müslümanların dini faaliyetlerini kontrol altında tutmak için İslam Dini Birliği Anayasası benimsemiş ve anayasanın 4. maddesine göre şöyle tanımlamıştır; "İslam Dini Birliği, İslami hükümlere ve İslam Dini Birliği anayasası maddelerine göre çalışır; bütün bu çalışmalar Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti anayasası çerçevesinde olmalıdır. "

İlk etapta çok esnek bir sistem gibi dursa da dini eğitim devlet okullarında olmadığı için bu hükümler sadece Müslümanların dini müesseseleri için geçerli olmuştur. Ayrıca siyasi konjonktüre göre din eğitimi programının ve metodunun değiştiği görülmüştür. Yugoslavya döneminde din eğitimi ile ilgili değişiklikleri yalnızca devletin yapabileceği vurgusu devlet müesseseleri ile İslam Dini Birliği

camiası arasında her zaman tartışılmış ve camilerdeki dini eğitimin "Verska Obuka" (dini talim) mahiyetinde olmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Hafta sonları böyle bir eğitim yapılabilmesine izin verilmiş ancak cami imamının elinde hem velinin hem de öğrencinin muvafakatini gösteren bir belgenin bulunması gerekliliği şart koşulmuştur. 1980'deki verilere göre, Yugoslavya döneminde din eğitimi gören öğrenci sayısının 120 bini aştığı görülmektedir. İlkokul seviyesindeki öğrencilere temel dini bilgiler, Kur' an elifbası ve İslam tarihinden örnekler öğretilmiş ve bu eğitimin neticesinde gruplar halinde öğrencilerin hatmi şerif törenleri düzenlenmiştir. Aynı öğrenciler arasında seçilen yetenekli ve başarılı öğrenciler hafızlığa devam ederek İslam Birliği tarafından belirlenen bir komisyon tarafından hazırlanan sınav ile hafızlık belgesi almaya hak kazanmışlardır.

Bu konuda en başarılı olan Makedonya şehirleri Üsküp, Kalkandelen ve Gostivar olmuştur. Üsküp ve yöresi en güç şartlarda bile Osmanlı dönemindeki hafız yetiştirme geleneğini korumuş ve diğer Balkan ülkelerinin hafız ihtiyacını karşılamıştır. Dini eğitimin sağlıklı bir şekilde yapılması için İslam Birliği tarafından ilmihal tipinde kitaplar muhtelif dillerde (Boşnakça, Arnavutça, Türkçe, Makedonca ve Romca) hazırlanıp yayımlanmıştır.

BAĞIMSIZLIKTAN SONRA DİN EĞİTİMİ

DEVLET OKULLARINDA DİN EĞİTİMİ

“Devlet Okullarında Ortodoks Din Eğitimi”

Eğitim Bakanlığı tarafından 7 Ekim 2002 tarihinde Makedon Ortodoks Kilisesinin (MOK) hazırlamış olduğu din eğitimi devlet okullarında uygulanmaya başlamıştır. Makedonya'daki mevcut eğitim kanununa göre, program ve kitapların hazırlanmasında Eğitim ve Bilim Bakanlığı sorumludur. Ancak bu sorumluluk din dersi plan ve programı söz konusu olunca dini kurum ve kuruluşlara tam yetki verilmiştir. Makedonya Cumhuriyeti Ortodoks Kilisesi ile Makedonya Cumhuriyeti İslam Birliği, kendi bünyelerinde bulundurdıkları kadroları ile din dersi plan ve programını tespit etmiştir.

Ortodoks dininin belli dini ve ahlaki konuları ele alınmış ve öğrencilerin çalışma kapasitesi ve onların duygusal olgunluğuna göre her sınıfta öğretim plan ve programı çerçevesinde belirlenmeye çalışılmıştır. Konular Kilise (kurumsal din), genel (ilahiyat), etik (ahlaki) ve estetik olarak belirlenmiştir.

Devlet Okullarında İslam Din Eğitimi

2002–2003 yılı İlkokul 3. Sınıflar İçin “İslam Din Eğitimi”

2002–2003 yılı İlkokul 3.sınıflar için “İslam Din Eğitimi” Plan ve Programı, Makedonya Cumhuriyeti İslam Birliği tarafından belirlenen bir komisyon tarafından hazırlanmıştır. Makedonya Cumhuriyeti'nde 2002 yılına kadar okullarda din eğitiminin yapılması kanunen yasaklanmıştır. 2002–2003 yıl içerisinde yapılan kanun değişikliği ile din eğitimi serbest bırakılmış ve bazı okullarda denemek amacıyla seçmeli olarak okutulmuştur.

2008–2009 yılı 5. Sınıflar İçin “İslam Din Eğitimi”

2008–2009 yılı 5. sınıflar için “İslam Din Eğitimi” Plan ve Programı hazırlanmıştır. 2002–2003 yılı İlkokul 3. sınıflar için tespit edilen ilke ve hedefler, 2008–2009 yılı 5. sınıflar için de geçerli olmuştur. Ancak dersler İlkokul 3. sınıflara nazaran daha geniş ve detaylı bir şekilde verilmiş ve 2008– 2009 eğitim öğretim yılında ise program biraz daha geliştirilmiştir. 2008–2009 yılı 5. sınıflar için hazırlanan programlarda konular; iman, ibadet, Kuran, ahlak, siyer ve diğer ilahi dinler şeklinde belirlenmiştir.

MÜSLÜMANLARDA EĞİTİM VE EĞİTİM KURUMLARI

ÖZEL OKULLARDA DİN EĞİTİMİ

Makedonya Cumhuriyeti'nde devlet okulları ile beraber özel okullar ve özel dini okullar da Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyet göstermektedir. Makedonya'da özel okul açmak isteyenlerin gerekli belgelerini ve okul açma gerekçelerini devlete bildirme zorunluluğu bulunmaktadır. Özel okullar tüzüğü, gerekli belgeleri, binası ve öğretmenleri itibarıyla eğitim sisteminin kendisinden istediği standartları sağlayacak ve bulunduğu bölgedeki bir ihtiyacı karşılayacak ise bu okulların açılmasına izin verilmektedir. Bu okullar genelde lise ve üniversite düzeyinde olmaktadır. Öğrenciler sınav ile bu okullara alınmaktadır. Bu okulların programlarında Eğitim Bakanlığı'nın belirlediği derslerle beraber bazı ek dersler de verilmektedir. Bu okullarda din dersinin olması da söz konusudur. Din dersi, dini içerikli olmayan okullarda seçmeli ders olarak programda yer almaktadır (ARİF,2010).

“ Medreselerde Din Eğitim

Medrese, lise düzeyinde eğitim vermektedir. Sekiz yıllık okulunu bitiren her başarılı öğrenci medreseye başvuruda bulunabilmektedir. Ön kayıt sonrasında yapılan sınavda başarılı olanlar kesin kayıt yaptırma hakkını kazanmaktadırlar. Sınavda temel dini bilgiler ve genel yetenek olmak üzere iki alanda soru sorulmaktadır.

İsa Bey Medrese Tüzüğüne göre, 29 genel ders ve din dersi okutulmaktadır. Medrese yetkilileri tüzüğe dayanarak her yılın başında Öğretim Kurulu kararı ile plan ve programı onaylamaktadır.

“

Dini derslerde üç medrese;

Alaaddin Medresesi
Priştine

Gazi Hüsrev Bey Medresesi Saraybosna

İsa Bey Medresesi
Üsküp

1990-1991 yılında alınan bir karara uyarak birlikte hareket etmektedir.

”

Genel kültür derslerinde ise Makedonya liseler kanuna göre hareket edilmektedir. Bu medresede Arnavutça, Makedonca ve Türkçe ana dil olarak öğretilmektedir. Meslek dili olarak Arapça ve yabancı dil olarak İngilizce okutulmaktadır. Dersler Arnavutça ve Makedonca yapılmaktadır.

Meddah Medresesi

Üsküp'ün fethi esnasında (1391/1392) Üsküp'ü fetheden kumandan Paşa Yiğit ve Şeyhi Meddah Baba isimlerine rastlanmıştır. Osmanlı döneminin ilk devirlerinde yaptırılmış olan meddah medresesi hakkında tarihi süreç içerisinde nasıl gelişme gösterdiği, programı ve fonksiyonu hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Osmanlı dönemi ve sonrasında belli aralıklarla da olsa devam eden Meddah Medresesi, 1920'li yıllardan sonra tekrar faaliyete geçmiş ve değerli ilim adamları yetiştirmiştir.

Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin katkılarıyla Meddah Baba medresesi restore edilerek aslına uygun haliyle hizmete açılmıştır.

Krallık Medresesi

Yugoslavya Krallığı döneminde Yugoslavya hükümeti tarafından dini hayata eğitim aracılığıyla müdahil olmak amacıyla 1924'te kurulmuştur. İki yüzden fazla öğrenciye sahip olan bu medresede eğitim Sırpça verilmiştir. Bütün harcamaları devlet tarafından karşılanan bu medreseyle aynı zamanda sonraları kurulacak olan medreselere örnek teşkil etme amacı güdülmüştür. Devletin siyasi misyonuna hizmet edecek medresede Kosova, Sancak, Karadağ ve Makedonya bölgesinden gelen talebeler okumuştur. Medresenin ders müfredatında din dersleri, sosyal ve fen bilimlerini oluşturan derslere oranla daha az olmuştur. 2. Dünya Savaşı'nın başlaması ile medrese kapatılmıştır.

İsa Bey Medresesi

1469 yılında Osmanlı Devleti'nin Üsküp Uç Beyi olan İsa Bey tarafından inşa edilmiştir. İsa Bey Medresesi Osmanlı döneminden Makedonya Cumhuriyeti'ne kadar 3 dönem geçirmiştir. Medrese hem geleneksel hem de çağdaş bir eğitim sistemi ile eğitim vermiştir. 1984 yılında İsa Bey Medresesi üçüncü döneminde tekrar açılırken, bütün giderlerini halk ve İslam Birliği Teşkilatı karşılamıştır. Açıldığı ilk yıllarda medresede sadece erkekler eğitim görürken 1990-1991 yıllarında kız öğrenciler için de açık öğretim tarzı eğitim verilmiştir. Medresenin eğitim sistemi belirlenirken Gazi Hüsrev Bey Medresesi'nin müfredatı örnek alınmıştır. Mezunları Türkiye'de İmam hatip lisesi mezunu sayılıp üniversiteye özellikle ilahiyat fakültesine girebilmiştir.

İslami İlimler Fakültesi

İlahiyat fakültesi ihtiyacını çözmek için çok çabalayan İslam Birliği Teşkilatı, 1990 yılında gerekli izinleri aldıktan sonra 1997 yılında eğitimlere başlamıştır. İslami İlimler Fakültesi eğitimlere başladıktan sonra Makedonya Eğitim ve Bilim Bakanlığı tarafından fakültede okuyan öğrencilere pedagojik formasyon alma hakkı verilmiştir. Bu formasyon ile öğrenciler mezun olduktan sonra ilköğretim okullarında din derslerini verme hakkına sahip olmuşlardır. İslami Bilimler Fakültesi 2007-2008 eğitim yılında Avrupa Birliği ülkelerinin eğitim sistemini uygulama kararı almış ve Bologna yüksek öğretim modelini uygulamaya başlamıştır.

Aile ve Gençlik

Fatma Büşra Kaya - Mine Çatal

Osmanlı İmparatorluğu döneminden başlayarak Türk izlerini ve ruhunu barındıran bir bölge olan Balkanlar, 'Medeniyetler Müzesi' söylemini uhdesinde barındırmaktadır. İç içe geçmiş gelenek ve görenekleri, adetleri ve inançlarıyla kimi zaman mozaik kimi zaman ebru olmaya çalışan diğer taraftan da sınırların belirlenmesinde zorluklar yaşayan çok kültürlü kimliğiyle renkli ve karmaşık bir yapıya sahiptir (Akova Sibel, 2012).

Farklı etnik kökene ve kültürlere mensup milletleri barındırması bakımından adeta Balkanların minyatürü gibi görünen Makedonya, Balkanların en eski yerleşimlerinden biri olup bölgede gerek coğrafi konumu, gerekse demografik yapısı ve kültürel zenginliği itibarıyla büyük öneme sahiptir. Çok milletli, çok kültürlü ve çok dinli bir yapıya sahip Makedonya nüfusunun %66.5'ini Makedonlar, %22.9'unu Arnavutlar, %4'ünü Türkler, %2.3'ünü Romanlar, %2'sini Sırp, %0.4'ünü Ulahlar, kalan kısmını da %1.9'la diğer topluluklar oluşturmaktadır (İdris, Uysal : 2009).

Farklı etnik kimliklerden oluşmalarına rağmen Makedonların aile yapılanması büyük benzerlikler göstermektedir. Özellikle komünist rejimin çöküşüne kadar geçen süreç değerlendirildiğinde, Makedonya'da yaşayan Müslüman toplulukların, din birliğiyle birbirleriyle bütünleştiği ve kolektif bir kimliğe sahip oldukları görülmektedir. (Enes İdriz, 2009) Bu çalışmada Makedonya'da yaygın olan aile yapısı ve gençlik üzerine genel özellikleri irdelenecektir.

MAKEDONYA'DA AİLE

Toplumsal yapının temel taşlarından olan aile kurumu, tarihteki bütün değişmelere ayak uydurabilmiş ve varlığını korumuş bir müessesedir. Aile, çeşitli kültürler içindeki şekil zenginliği yanında, bütün kültürler için ortak fonksiyonlar icra etmektedir. Bu bakımdan aile evrensel bir olgudur.

Balkanların coğrafi konumu, etnik yapısı, din, dil ve kültürel özellikleriyle Makedonya, en karmaşık bölgelerden biridir. Burada yaşayan Türkler, birbirinden farklı kültürlerin aynı toplumsal mekânda karşı karşıya gelmeleri sonucunda ve karma evliliklerin de oluşmasıyla birlikte, kültürel etkileşim aracılığıyla az da olsa değişimlere uğramıştır.

Kültürel etkileşim ve değişimlere rağmen Makedon kültürü aile odaklıdır. Geniş aile yapıları hane halkının gündelik yaşamında oldukça etkili olmuştur. Bu geniş yapı, aile üyelerinin üstündeki mali baskıyı hafifletmesinde yardımcı olur. Birlikte yaşadıkları büyükanne ve büyükbabaların en genç kuşağın yetiştirilmesine yardımcı olmalarına olanak tanır. Gelir düzeyi yüksek olan çekirdek ailelerde de aynı uygulama

görülmektedir. Bu anlamda kültürel aktarımın kuşaklar arasında devam etmesi söz konusudur. Makedon kültürü için aile bağlarının vazgeçilmez önemi, tüm aile üyeleri tarafından paylaşılan merkezi bir avluya sahip Makedon evlerinin mimarisine de yansımıştır.

Reşit olan çocuklar genellikle evlenene kadar aileleriyle birlikte yaşamaya devam eder. Geleneksel olarak erkekler evlendikleri zaman ebeveynlerinin evinde yaşar. Maddi imkânı yeterli olan aileler oğullarına düğün hediyesi olarak ev inşa eder veya bir ev satın almayı tercih ederler. Bu ev de yine ebeveynlere yakın bir yerde olmalıdır. Evliliklerde gelin ailenin önemli bir parçası olsa da anne-babaya bakmak erkeğin yükümlülüğündedir.

Geleneksel olarak çocuklar yaşamları boyunca birden fazla aile üyesi tarafından desteklenir ve yetiştirilir. Çocuklar öncelikle ebeveynleri tarafından bakılırken her iki ebeveynin çalışması durumunda onlarla ilgilenen kişiler genellikle büyükanne ve büyükbabaları olur. Hristiyan Makedon aile yapılarında çocukların doğumunda bir vaftiz anne ve bir vaftiz baba

tahsis edilir. Bunlar genellikle aile içinden seçilir ve çocuğun yetişkinliğe ulaşmadan önce ebeveynlerine bir şey olması durumunda kendisinden mesul olacak kişilerdir.

“ Cinsiyet Roller

Aile üyeleri arasında ‘yaş’ olgusu, saygınlığı temsil eder ve genç nesiller üzerinde önemli bir otoriteye sahiptir. Geleneksel aile dinamikleri ataerkildir. Karar verici gücü elinde tutan kişi ailenin en yaşlı erkeğidir. Ancak bugün aile kararları daha fazla fikir birliğine dayanır. Sıkıntılı ve meşakkatli zamanlarda bütün aileye danışılması muhtemeldir. Genel olarak Arnavut ve Türk aileler, Makedon aile yapılarına göre daha ataerkildir.

Çalışan kadın sayısı, ülkedeki zorlu ekonomik koşullar nedeniyle bir hayli fazladır. Buna rağmen kadın genel olarak ‘ev hanımı’ olarak düşünülür, evin ve çocukların sorumlulukları genellikle kadınların yükümlülüğündedir.

Büyükkanneler genellikle çocuklara bakar ve annelerin daha güçlü bir iş-yaşam dengesini sağlayabilmesinde ev işlerinde yardımcı olarak önemli bir rol oynarlar. Öte yandan, aile içi ana gelir kaynağını sağlayan kişi babadır. Soy aktarımından ötürü erkek çocuğa sahip olmak her zaman daha tercih edilir bir durumdur ancak günümüzde bu durum ortadan kalkmıştır.

“ Evlilik ve Düğünle ilgili Adetler

Kıza ve erkeğe yeni bir sosyal statü kazandıran evlenme, aileler arasında kurulan dayanışmayı, toplumsal ve ekonomik ilişkiyi düzenlemesi açısından her zaman toplumun her kesiminde önemli bir olay olarak görülmüştür. Evrensel bir özellik taşıyan evlenme ve çevresinde gelişen olaylar, dünyanın her yerinde bağlı bulunduğu kültür tipinin gerektirdiği kurallara ve kalıplara uyularak gerçekleştirilir.

Makedonya Türklerinde, evlenme şartı olarak evlenecek kişilerin yedi göbekten

akrabalıklarının olmaması gerekir. Yakın akraba evliliğinin yok denecek kadar az olduğu söylenebilir. Amca, teyze, hala, dayı çocukları birbirleriyle evlenemez. Birbirlerine kaçma da söz konusu olamaz. Bunlar her zaman birbirlerinin kardeşi olarak kabul edilir. Yedi kuşak veya soydan yakın akrabalarla evlilik olmamasının nedeni büyük oranda doğacak çocukların zayıf veya sakat olacağı inancıdır. Ayrıca komşularla da evlilikler yapılması uygun görülmez. Onlar her zaman aileden sayılır. Bu gibi evlilikleri gerçekleştirenler toplumdan dışlanır. Makedonya Türkleri adetleri, örfleri ve geleneklerini olabildiğince canlı tutarak kültürel kimliklerinin devamını ve aktarımını nesiller boyunca sağlayabilmişlerdir.

“ Evlilik Adetleri

Makedon kültüründe bir düğünün birtakım ön hazırlıkları vardır ve bunları genelde toplumun önde gelen insanları görürler. Burada düğün birkaç safhadan oluşur: düğün öncesi gelenekler (kız isteme, söz kesme, nişan), düğün (kız ve erkek tarafında düzenlenen törenler, bunlarla ilgili çeşitli inançlar) ve düğün sonrası gelenekler (gelin getirme, duvak açma, dünür yemeği, erkek tarafının kız tarafında ağırlanması) (Turan,2014:184).

Kız İsteme ve Söz Kesme: Makedonya’da evlenme çağına gelen erkeklere uygun bir kız bulunması için harekete geçilir. Kalkandelen’in Tearce yöresinde yaşayan Türklerde genelde evlenecek çiftlerin ailelerinin uygun gördüğü evliliklere izin verilir. Eğer ailelerden biri bu evliliğe karşı olursa, kız ve erkek birbirlerini beğenmiş olmasına rağmen evlilik gerçekleşmez. Aksi halde aileler arasında büyük bir düşmanlık oluşur ve bu düşmanlık bazen aylarca, hatta senelerce sürebilir. Belli bir karara varıldıktan sonra kız istenmeye gidilir.

İstemeye giden kişiye “Stroynik” denir. “Stroynik” (dünür) olacak kişi genelde hem erkeğin hem de kızın ortak tanıdık ya da akrabalarından biri olur.

İstemeye gidip gelmeler üç kez tekrarlanır ve kız evine herhangi bir gün veya gecede gidilmez. Toplumun inançlarına göre hayırlı işler için uygun olan gün ve geceler vardır. Örneğin pazar günü ve gecesi, pazartesi gündüz, çarşamba gecesi, perşembe gündüz ve gecesi, cuma gündüz. Bu sayılan gün ve gecelerin haricinde kız istemeye gidilmez. Bu gelenek günümüzde de devam etmektedir.

İlk iki ziyarette kız verilmez çünkü kız evi naz evi olduğundan söz akdi üçüncü ziyarete bırakılır. Bundan sonra kızın ailesi erkeği tanıyanlara başvurarak nasıl bir ailede yetiştiğini, nasıl biri olduğunu soruşturmaya başlar. Eğer erkek hakkında olumsuz bir intiba edinilirse Stroynik’in ikinci gelişinde bir sebep ortaya atılarak kendisine kızlarını henüz vermeye niyetleri olmadığı söylenir. Eğer erkek hakkında iyi bir intiba edinilirse, Stroynik’ten biraz daha zaman istenilir. Stroynik’in üçüncü ziyaretinde sadece yaşlılar değil, erkek evinin tüm akraba, komşu ve dostları da eşlik ederler.

Oğlanın babası kız evine varınca ocağın etrafına oturur ve ateşi karıştırır. Eski Türk inançlarında kutsal sayılan ateşin karıştırılması, yeni bir “ocak” kurulacak olması bakımından özel anlam taşımaktadır (Kalafat, 1994:34-40).

Kız evinde kahve ikramından sonra erkek tarafının en yaşlısı “Allahın emri ve Peygamberimizin kavli üzerine” diye başlayan konuşmasını yapar ve evin kızını kendi oğullarına ister. Kız evinin en yaşlısı ise, “Allahın emri Peygamberin kavli başımız üzere ve hayırlı olsun” der. Ardından oğlan evinden getirilen lokum ikram edilir (Şiyak, 2011:73). Sözün kesildiğini kesin bir biçimde kanıtlamak için Stroynik, kızın vermiş olduğu “söz mendilini” erkek evine götürür. “Söz mendili” kızın kendi işlediği oyali bir mendildir. Kızın verilmesi kesinleşince sözleşme veya nişan yapılır.

Nişan: Evlenmelerine izin verilen gençleri söz kesiminden sonra bekleyen aşama nişandır. Nişanın nasıl ve ne zaman yapılacağı ya söz kesiminde ya da söz kesiminden bir süre sonra aileler tarafından belirlenmektedir. Nişan günü tespit edildikten sonra nişan hazırlıkları başlar ve her iki taraf da karşılıklı olarak hediyeler hazırlarlar. Nişan merasimi kız evinde gerçekleşir. Alınan hediyeler nişan tepsisine dizilir. Erkeğe gidecek hediye tepsisini kız, kıza gidecek olanı da erkek alır. Bu hediyeler dışında kız, erkeğin yakınlarına bohçalıklar hazırlar. Bohçalıklar erkeğin babasına, annesine, kardeşlerine gönderilir. Aynı şekilde erkek de kızın yakınlarına bir şeyler gönderir. Tepsiler genelde kuşluk vaktinde götürülür. Her iki ev ahalisi o gün sohbet ve eğlence içinde birkaç saat geçirirler.

Erkeğin yakınlarından kızlar def çalıp türkü söylerken kadınlar da halay çekerler. Def çalan kadınlara “Davnacı” denilmektedir.

Kına: Makedonya Türklerinde kına gecesi kız evinde, düğünden üç gün önce olur. Bu gece cumartesi akşamı yapılır. Gelinin yakınları gelinden helallik dilerler. Bu gecede kınayı geline kızlar yakar. Kına yakılırken özellikle Toprinik ve Depre köylerinde, “Urun (Vurun) gelinin kınasını, ağlatmayın anasını” sözlü türküler söylenir. Kına eğlencesi gecenin geç saatlerine kadar sürer. Bu sırada oğlan evinden gelen çerezler yenir. Gecenin ilerlemiş bir saatinde kız yakınları oğlan evine gider, tavuk alır.

Davet: Davetler okuyucular tarafından yapılır. Hazırlanmış listeler onlara teslim edilir. Erkeklerde tayin edilen erkek, kadınlarda ise iki küçük kız okuyucu seçilir ve davetleri onlar yapar. Tearçe’de yaşayan Türklerde kızlar, daireler-defler eşliğinde komşulara, köy halkına, yakın akrabalara gidip düğüne davet ederler. Bu davete yürüyerek, şarkı, türkü eşliğinde gidip evden eve gezip ev sahibinin selamını ileterek düğüne davet ederler.

Rekalar bölgesinde ise köy halkı, davul zurna eşliğinde oğlan evinden yaşlı bir bey ve gençler eşliğinde kapı kapı dolaşarak düğüne davet edilir. Bu davet etme olayı günümüzde de yörede aynı şekilde devam etmektedir.

Düğün: Düğün gününün en karakteristik anı “Svatovi”nin (Gelin Alayı) gelin almaya gitmesidir. Erkek tarafının ailesi ve dostları yakalarına yeşil bir çam dalını takarak kız evine giderler (Çam uzun ömrün, yeşil, barış, huzur ve muradın sembolleridir.)

Öğle namazından sonra gelin alayı davul zurnalarla gelini almak için yola çıkar.

Atları varsa damadın erkek kardeşleri veyahut yakınları üzengilerinden tutup giderler. Gelin almaya giderken en az 3 at hazırlanır, bu atlardan biri gelin için, diğer ikisi de gelinin çeyizi içindir. Gelin almaya gidecek olan gelin alayına “Svatovi” denilir. En önde kaydara ve damadın akrabaları giderler, onların önünde ise davul ve zurna ekibi yer alır. Gelin almaya gidilirken Osman Paşa marşı, dönüşte ise Çanakkale türküsünün ezgileri çalınır.

Damat Tıraşı: Damat tıraşı geleneği yüzyıllardan beri devam eden bir gelenektir. Damat tıraşı canlı müzik eşliğinde yapılır. Evin bahçe kapıları açılır ve müziği duyan davetli davetsiz tüm erkekler, bilhassa gençler tıraş gecesine katılır.

Tıraşlar bahçede açık alanda yapılır. Berber o gece halayların çekildiği bahçenin ortasına masasını kurup, gelen davetlilerden isteyene ücretsiz sakal tıraşı yapar. Tıraş yapacak kişiye kayıvalide tarafından basma gömlek ve havlu hediye edilir. Bu hediyeler bele ve omuza bağlanır ve tıraş bitene kadar üzerinde kalır. Tıraş başladığında takı başlamış olur. Önce baba gelip öper ve bahşiş verir. Sonra sırasıyla anne, kardeşler ve düğünde bulunan tüm konuklar damada bahşiş verirler. Bir yandan da tıraş merasimine özel ezgileri davul zurna ekibi aralıksız çalar.

Bundan sonra fon müziği eşliğinde damat oturduğu sandalye ile beraber havaya kaldırılıp bahçe içinde gezdirilir ve böylece tıraş gecesi sona erer. Damat arkadaşlarıyla vedalaşır ve herkes evine gider.

MAKEDONYA'DA GENÇLİK

Balkanlardaki gençler oldukça dramatik ve çarpıcı bir dizi tarihsel olaya tanıklık etmiştir: iç savaşlar, Yugoslavya'nın çöküşü ve bununla beraber bağımsız devletlere ayrılması, komünizmden kapitalizme geçiş, özelleştirme süreci, vize yasakları, yabancı para birimleri, yoksulluk, işsizlik...Öte yandan bütün dünyada yaşanan ve evrensel bir olgu haline gelen iletişim teknolojilerindeki olağanüstü değişim, (internetin yaygınlaşması, akıllı telefonlar ve sosyal medya) Balkan gençliğini de etkilemektedir. Bölge özelinde gençliğin durumunu irdelerken biri özgül diğeri evrensel karakterli bu iki durumun da hesaba katılması gerekir.

University of Ss. Cyril ve Methodius in Skopje tarafından 2013 yılında yapılan "Makedon Gençlik Çalışmaları" adlı rapora göre, 15-29 yaş arası genç kitle toplumun %23'ünü oluşturmaktadır. Yine aynı rapordan edinilen bilgiye göre Makedon gençleri genel olarak ya on beş, yirmi üyeden oluşan geniş ailelerle beraber ya da üç dört odalı apartman evlerinde yaşamaktadır.

“

Gençlerin sadece % 17,7'si evlidir. Çoğunlukla evli olanlar 25-29 yaşları arasındadır. 15- 29 yaşlarındaki gençlerin çoğunluğu (% 43,60) eğitim görmeye devam etmekte, % 23,90'ı tam zamanlı olarak istihdam edilmektedir ve% 22'si işsizdir.

15-29 yaş arasındaki gençlerin %67'si Makedon, %25'i Arnavut ve %8'i diğer etnik gruplardan (Türkler, Romanlar, Sırlar..) oluşmaktadır. Anket sonuçlarına göre gençler günde ortalama 4 saat internet kullanmakta ve 3 saat televizyon izlemektedir. Gençler boş vakitlerinde müzik dinlemeyi tercih etmektedir. Kızların erkeklere göre daha fazla kitap okuduğu erkeklerinse arkadaşlarıyla dışarıda buluşmayı tercih ettikleri yine aynı anketten çıkarılan önemli sonuçlardan biridir.

”

2016'da Avrupa Eğitim Merkezi (MCET) tarafından yapılan bir ankete göre Makedonya'daki gençlerin %83.7'si ülke dışına çıkmak istemektedir. %52.4'ü Batı Avrupa ülkelerini, yaklaşık %12'si Amerika ve Kanada'yı ve %10.3'ü İskandinav ülkelerinden birini tercih etmektedir. Ankete katılanların % 63,4'ünün istihdam, sağlık hizmetleri, eğitim, altyapı ve içinde yaşadıkları toplumdaki ortamdan memnun olmadıkları görülmektedir.

2008'de Makedonya Türklerinde bir eksiklik olarak görülen gençlik ve insan hakları konularında çalışmalar yapmak üzere, Makedonya'da dağınık bir coğrafyada yaşayan Türklerin birbirlerine yakınlaşması ve Türk gençliğinin eğitim noktasında desteklenmesi adına Ufuk Derneği kurulmuştur. Ufuk Derneği'ne göre, bir sivil toplum kuruluşuna üye olan genç sayısı oldukça düşüktür.

Ufuk Derneği'nin 19 Mayıs Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı kutlama programı çerçevesinde 18 Mayıs 2013 tarihinde Ohri'de düzenlediği "2.Gençlik Çalıştayı" raporlarından çıkarılan sonuçlar, bölgedeki Türk gençlerinin durumuna ışık tutmaktadır.

Çalıştay raporuna göre ekonomik koşulların zorluğu, her iki gençten birinin işsiz olmasına sebebiyet vermiştir. Gençler demokrasi ve insan hakları konularında yeterince bilgiye sahip değildir ve bu nedenle demokrasi ve insan hakları konusunun orta öğretimde

ders olarak okutulması gerekliliği gündeme gelmiştir. Yine aynı rapora göre gençlerin karar alma mekanizmalarında yeterince yer almadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Bu sebeple kurum, kuruluş ve siyasi partilerin gençlere yönelik çalışmalar yapması gerekliliği dile getirilmiştir.

Bununla beraber Türk gençlerinin şiddet siyasetini onaylamadıkları, şiddet, tehdit ve baskıya son verecek çoğulcu kültür siyasetini savundukları vurgulanmıştır. Makedonya Türk gençlerinin kendi kültürlerini geliştirebilecek kültür merkezlerine ve gençlik kulüplerine olan ihtiyacı belirtilmiştir. Çalıştay raporunda ifade özgürlüğünden söz edilmektedir. Birleşmiş Milletler tarafından İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde ilan edilen, birçok ülke tarafından kabul edilen ifade özgürlüğünün sözde değil özde kabul edilmesi gerekliliği defaatle vurgulanmıştır.

Osmanlı'dan bugüne değişen şartlar ve süreçler gençlerin gelişimi noktasında etkili olmuştur. Hem ülkenin görece düşük refah düzeyi hem de gençlerin karar alma mekanizmalarında olmayışı gibi nedenlerden ötürü gençlik, bilinçli olarak ya da bilinçsizce ötelenmektedir. Makedonya özelinde yapılan araştırmalar göz önüne alındığında sivil toplum kuruluşlarına katılım, gençlerin birçok alanda var olduklarını göstermeleri noktasında etkili olacak ve görünür olmalarını sağlayacaktır.

Din ve Kültür

Şule Yavuzer - Aysun Celep - Esra Bıyıklıoğlu

MAKEDONYA'DA DİNİ HAYAT

Makedonya'nın dini yapısını büyük oranda Ortodoks Hristiyanlar oluşturmaktadır. Bunu takip eden diğer büyük dini grup ise Müslümanlardır. Makedonya Dini Birlikler ve Gruplarla İlişkiler Komisyonu'nda şu ana kadar 31 dini grup kayıtlı durumdadır. Bunlardan bazıları Makedonya Ortodoks Kilisesi-Ohri Başpiskoposluğu, Makedonya Katolik Kilisesi, Makedonya Evangelist-Metodist Kilisesi'dir. Bunun dışında dini misyon taşıyan bir çok sivil toplum kuruluşu vardır. Makedonya İslam Birliği, Makedonya Yahudi Topluluğu, Yehova Şahitleri, Makedonya Erenler Tarikatı Dini Birliği, Satya Sai Merkezi, Vaişnava Dini Birliği-İskon, Prahıristiyan Birliği-"Küresel Hayat" bunlardan bazılarıdır.

İlahi Dinler Öncesi Dönem ve Hristiyanlık

Bölgedeki birçok devlette olduğu gibi Makedonya'nın da ilk sakinleri İliryalılardır. İliryalılar çok tanrılı bir topluluktur. Bölgenin Hristiyanlaşması Osmanlı hâkimiyetine kadar devam etmiştir. Hristiyan çoğunluk Ortodoks mezhebine mensuptur. Ancak etnik yapı zaman zaman Hristiyan Arnavutlar ile Makedonların arasının açılmasına sebep olmuştur. Makedonya'da 2 bin civarında kilise bulunmaktadır.

İslamlaşma ve Osmanlı Dönemi

Makedonya bölgesi en kuvvetli görüşlere göre 1392 yılında Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. Bölge kısa süre sonra Bosna ve Sırbistan'ın fethinde önemli bir rol oynayacak merkez nokta olmuştur. Osmanlı devletinin iskân politikalarıyla bölgeye çok sayıda Türkmen yerleştirilmiştir. Bölgeye yerleşen Türkmen nüfus hem bölgenin İslamlaşmasını hızlandırmış, hem de bölgenin İslamlaşmasının ilk adımları atılmıştır. Bölgeye hızlıca cami, medrese ve tekkeler inşa edilmiştir. Çeşitli tarikatlar bölgede faaliyet göstermiştir. Bu faaliyetler bölgenin İslamlaşmasını olumlu yönde etkilemiştir.

Yugoslavya Dönemi

Yugoslavya döneminde mevcut tek parti Komünist Parti'dir. Makedonyalı Müslümanlar dini hassasiyetlerinden ötürü siyasete dâhil olmamışlardır. Komünist partiye üye olmanın ilk şartı üyenin ateist olmasıdır. Müslümanlar bu partiye üye olanlara hoş gözle bakmamışlardır. Bu dönemde uygulanan dini hayatı baskılayıcı kurallar ve yasaklar hem Hristiyanların hem de Müslümanların hayatlarını zorlaştırmıştır. Tüm kimlikleri ortadan

kaldırarak birleşik Yugoslavya devleti kurma ideali en çok üst kimlik olarak İslam'ı seçen Müslümanlar için yıkıcı olmuştur.

Makedonya Dönemi

Günümüzde Makedonya Cumhuriyeti'nin Müslüman toplumunu oluşturan başlıca etnik gruplar Arnavutlar, Türkler, Torbeşler, Boşnaklar ve Çingeneler'dir. Gayrimüslimler ve Müslümanlar arasındaki ilişkiler kırsalda ve şehirde yaşayanlar arasında farklılık göstermektedir. Şehirlerde Hristiyanlar ve Müslümanlar nispeten uyumlu ve hoşgörü çerçevesinde bir hayat sürerken kırsal kesimde ve kenar mahallelerde yaşayan halk daha toleranssız ve ön yargılıdır.

1991 yılında demokratik düzene geçilmesiyle birlikte sistem değişmiştir. Bu dönemde Makedonyalı Müslümanlar dini hayatlarını yaşama noktasında daha rahat bir ortama kavuşmuştur. Ancak bu dönemde komünist dönemde sağlanan dini birlik parçalanmıştır. Yeni dönemde kendilerini dini anlamda tehdit altında hissetmeyen Müslüman gruplarda dini birliğin yerini milliyetçi duygular almıştır. Milliyetçi duygu ve düşünceler Müslüman gruplar arasında birtakım sorunlar doğmasına yol açmıştır. Öte yandan Makedonya'daki Müslüman nüfusun komünist rejimin sona ermesi ile birlikte dini bilincinin arttığı görülmektedir.

MAKEDONYA'DA KÜLTÜR

Makedonya Bayrağı ve İsmi

Makedonya bayrağı, kırmızı zemin üzerinde, bayrağın tam ortasında yer alan sarı renkli güneş ve güneşin etrafında uzanan altın sarısı 8 adet ışından oluşmaktadır. Güneş sembolü, Vergina yıldızını basitleştirilmiş şekilde temsil etmektedir. Kırmızı renk Makedonya bayrakları tarihinde önemli bir yere sahipken, bayrakta yer alan güneş ulusal marşta vurgulanan “özgürlüğün yeni güneşini” tanımlamaktadır.

Makedonya kelimesinin kökeni hakkında pek çok mitolojik rivayet bulunmaktadır. Kelimenin adının eski Makedonca olan “Makos” (büyük, yüksek) ve “don” (yer, toprak) kelimelerinden geldiği görüşü hâkim görüştür. Makedonya coğrafi teriminin Makedon etnik ismiyle ilgili olduğu ve “Makedon” isminin de Yunanca “yüksek veya uzun” anlamına gelen “Maednos”tan türediğine dair bir görüş de kabul görmektedir.

Makedonya’da yasalara göre, yabancı ülke bayrakları, bazı resmi ve dini tatil günleri haricinde, Makedonya bayrağı yanında dalgalandırılmaz. Bu yasa ilk olarak Batı Makedonya belediye binalarında asılan Arnavut bayraklarında uygulanmıştır.

İLGİNÇ BİR BİLGİ!

KİRİL ALFABESİNİN ATASI MAKEDONLAR

Rusya, Ukrayna, Bulgaristan, Sırbistan ve Makedonya gibi ülkelerde kullanılan Kiril alfabesini ortaya çıkartan kişinin Ohrid’li Clement olduğu, Kiril ve Methodius kardeşlerin öğrencisi olan bu kişinin öğretmenlerinin ismini alfabeyle verdiği bilinmektedir. Bizanslı Kiril ve Methodius kardeşlerin Hristiyanlık misyonerliği yaptığı bölgedeki Slav halkların birliğini sağlamak amacıyla geliştirdikleri Glagolitik alfabe Kiril alfabesinin kökenini oluşturmaktadır. Buna karşılık 24 Mayıs günü Makedonya’da “Aziz Kiril ve Methodius Aydınlanma Günü” olarak kutlanıyor.

MAKEDONYA’DA HAYAT

Makedonya, beş asırdan fazla bir süre (1371-1912) Osmanlı egemenliğinde kalmış bir Balkan ülkesidir. 14. yüzyılda Balkan topraklarına ulaşan İslam, sonraki yüzyıllarda bölgede hâkim din statüsünü korumuştur. 20. yüzyılın başlarına kadar devam eden Müslümanların ve İslam’ın bölgedeki hâkimiyeti, Osmanlı Devleti’nin Balkanlar’dan çekilmeye başlamasıyla gerilemeye başlamıştır.

Balkan Savaşları ve akabinde gelen Birinci Dünya Savaşı ile birlikte Balkanlarda Müslüman nüfus hızla azalmış ve demografik yapısı değişmiştir. Daha sonra ise İkinci Dünya Savaşı sonrası kurulan Yugoslav Sosyalist Federatif Cumhuriyeti’nin Müslümanlara yönelik baskıcı politikaları, İslam dininin sosyal ve kamusal alandaki etkisini ciddi olarak sınırlandırmıştır. Nihayetinde Osmanlı’nın terk ettiği Balkan topraklarında kalan Müslümanların göçe zorlanması veya katledilmesi sonucunda Müslüman nüfus bölgede azınlık durumuna düşmüştür.

Tarih boyunca toplumların kesişme noktasında bulunan, batısında Arnavutların, kuzeyinde Sırpların, doğusunda Bulgarların yaşadığı Makedonya bölgesi, farklı kültür ve anlayışların kesiştiği çok hassas bir noktada bulunmaktadır.

Makedonya, bünyesinde bulundurduğu özelliklerle toplumlar arasında bir köprü olabilecek iken, çoğunlukla bir anlaşmazlık bölgesi haline gelmiştir.

TORBEŞLER

Torbeşler, Makedonya'da Arnavutlar ve Türklerin ardından üçüncü en kalabalık Müslüman azınlığı oluşturan halktır. Bir kaniya göre Torbeş, Pomakların Makedonya'daki adıdır, başka bir iddiaya göre ise Makedonya'daki Müslüman Slavlara verilen addır. Torbeşler Makedonca konuşurlar ve dindar Müslümanlardır. Müslümanlık konusunda ödün vermemek koşuluyla, çeşitli etnik gruplara asimile olma eğilimleri de vardır.

BAYRAMLAR VE TÖRENLER

Bayram, bir toplumda ortak değerler kapsamında yapılan kutlamalardır. Bayramları katılanların dinlerine veya etnik kökenlerine göre geleneksel ve ülkenin kuruluş ideolojisine göre resmi bayramlar olarak ikiye ayırmak mümkündür.

Dini Bayramlar

Ramazan ve Kurban bayramlarının halk gözünde ayrı bir önemi ve güzelliği bulunmaktadır. Dini bayramlar psikolojik ve sosyal açıdan önemli işlevlere sahiptir. İnsanlar bu özel günlerde bayramın verdiği neşeyle insanlara karşı daha güler yüzlü, sevecen, anlayışlı ve samimidir. Akrabaların bir araya gelerek sohbet etmeleri, misafire ikramda bulunmaları, büyüklerin ellerini öpmeleri, küçüklere hediyeler vermeleri bayramların sosyal işlevleri olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle aile yapısında meydana gelen değişim dini bayramlar etrafında uygulanan pratikleri de doğrudan etkilemektedir. Çekirdek aile yapısının artışı, kadınların iş hayatında eskiye göre daha fazla yer almaları bayram adetlerinin azalmasına neden olmaktadır.

Bayram için evlerde günler öncesinden hazırlıklar başlamaktadır. Evlerde kadınlar bayram temizliği yapar, aile fertlerine bayramlık kıyafetler alınır, yöresel yemekler hazırlanır, şekerler alınır. Bayramın birinci günü büyük ailelerde erkekler bayram namazına gider. Namaz çıkışı cami cemaatiyle bayramlaşılır. Eve gelindiğinde yemekler hazırdır ve bütün ev halkı bayram yemeğini yer. Çekirdek ailelerde ise gençler bayram namazlarından sonra babalarının evlerine gider, oradaki bayram yemeğine katılırlar.

Makedon ailelerde bayram sofralarında olması gereken yemekler şu şekilde sıralanabilir: İlk olarak sütlaç yenir, arkasından kuru fasulye sonra patates yemeği, kapama börek (büryan) ve son olarak da tatlı yenir. Akrabalar bayramda öğün yemeklerinin kimde yeneceğine aralarında anlaşarak karar verirler. Öğle yemeğinde davet eden birinin evinde toplanırlar, akşam yemeğinde ise bir başka akrabanın evinde toplanarak birlikte yemek yerler. Makedonya'da Ramazan Bayramı da Kurban Bayramı da dört gün kutlanmaktadır. Bayram günü dışarıda yürüyen biri bir başkasıyla karşılaştığında tanımasa dahi selam verir ve bayramlaşır. Mutlaka dört günlük bayramda bütün akrabalar dolaşılır ve bayramlaşılır. Bayramlarda beş on kişi toplanarak bütün akraba ve komşu evleri tek tek gezilir.

Kutsal Günler

Kadir geces, Mevlit, Miraç ve Berat kandilleri gibi kutsal gecelerde tebrikler gerçekleştirilmektedir. Bayram niteliğinde olan bu günlerde ev hanımları helva, pesmet, lokma yapıp dağıtmaktadırlar. Aşure aylarında da aşureler yapıp eşe, dosta, akrabaya dağıtılmaktadır. Kandil gecelerinde özellikle küçüklere büyükleri ziyaret eder ve büyüklerin kandillerini

kutlarlar. Kandil geceleri evlerde ibadet edilerek geçirilmektedir.

Hıdırellez

Hıdırellez, Müslüman inanışlarına göre Hızır ve İlyas peygamberlerin isimlerinin halk ağzında aldığı biçimdir. İslam inancına göre Hızır, bir peygamberdir. İnanışa göre Hızır peygamber darda olanın yardımına yetişir, gezdiği yerlerde doğayı yeşertir, gittiği yere bereket götürür. İnanca göre Hızır ve İlyas iki kardeştir ve 6 Mayıs'ta buluşurlar. Diğer bir inanca göre ise "Hızır" erkek "Ellez" de kız iki sevgilidir. Uzun süre ayrı kalırlar ve Hıdırellez gecesi birbirlerine kavuşmanın sevinciyle can verirler. Birçok yerin inanışında 6 Mayıs gecesi Hızır ve İlyas'ın dünya üzerinde ilk buluştukları gece olarak kabul edilir (Boratav, 1999:222; Ago, 6).

Hıdırellez kutlamaları İşlip, Ohri ve Radoviş kentleri ile ilçelerinde üç gün sürmektedir. Hıdırellez için kadınlar ev temizliği yaparlar, çocuklara yeni elbiseler alınırlar. Maddi imkânı olan aileler bayram için kuzu kesmektedir. Üç gün boyunca eğlenceler yapılır, gençler maniler söyler, güreşler yapılır, türbeler ziyaret edilir.

Hıdırellez, göçmenlerin inanışına göre hem dini boyutu olan hem iklimsel özelliği olan bir gündür. Hızır Aleyhisselam ile Hıdırellezi ilişkilendirmektedirler. Makedonlar Hıdırellezi Müslümanların bayramı olarak nitelendirmektedir. Ayrıca baharın müjdecisi olarak kabul edilen Hıdırellez bahar sevinci ile de kutlanmaktadır.

“ TÜRKÜLER

Beş-altı asırlık bir zaman içerisinde Türkler, genel olarak Balkan yarımadasında olduğu gibi, Makedonya’da yaşayan milletlerin de maddi ve manevi hayatında etkisi görülen çok zengin bir kültür geliştirmişlerdir.

Makedonya’da derlenen türküler, konu bakımından Türkiye’ye ait olan türkülerle aynı özellikte olmakla birlikte, kimi farklılıklara da sahiptir. İhtimal dahilindeki farklılıklar, yeni ortamda ortaya çıkan özel sosyal yaşamdan kaynaklanmaktadır. Bu nedenle türkülerini ayrı bir sınıflandırmaya tabi tutmak mecburiyetindeyiz. Bu sınıflandırma şöyledir:

- Ninniler
- Ayrılık Türküleri
- Tarihi Konularla İlgili Türküler
- Yergi Türküleri
- Eşkiya Türküleri
- Hapishane Türküleri
- Ağıtlar
- Düğün Türküleri
- Bayram ve Çeşitli Dini İnançlarla İlgili Türküler
- Değişik Duyguları Dile Getiren Konular Üzerine Söylenen Türküler
- Mülemmalar ve İki Dilli Türküler

Nişan sırasında ve nişan anından sonra kızların söylediği türkülerine örnek;

**Bahçede gelin bahçede gelin
Süledi hayin düşmanlar bulamasık gelin
Sülemayın düşmanlar biz gelin bulmuşık
Kızların turasını biz almışık
Güllerin pupkasını şimdi koparmışık
Bu seneki asmalari budamadiler
Çalıştiler bozsunler bozamadiler
İçerili stroynigımız kıramadiler
Cafer gibi bekâr bulamadiler**

MAKEDONYA MUTFAĞI

Yüzyıllar boyunca birçok farklı uygarlığa ev sahipliği yapmış olan Makedonya, köklü ve zengin bir mutfak kültürüne sahiptir. Balkanların tam kalbinde yer alan Makedonya'da üzümünden narenciyeye, zeytinden pirince, sebze ve tahıl çeşitlerinden tarımın hemen her şeklinin yanı sıra hayvancılık ve balıkçılık da yapılmaktadır.

Makedonların geleneksel yemek çeşitleri arasında kuzu etli güveçler, kebaplar, patates ve lahanaya yemekleri, çorbalar, dolma ve sarmaların yanı sıra turşular ön plana çıkmaktadır. Sarımsağın, soğanın ve biberin Makedonya mutfağında ayrı bir yeri olmakla birlikte tatlılar da büyük öneme sahiptir. Meyve tatlıları, sütlaç gibi hafif tatlıların yanı sıra baklava, tulumba gibi şerbetli tatlıların da yeri oldukça önemlidir.

Dilleri, tarihleri, müzikleri ve yaşam biçimleri bakımından birçok ortak yöne sahip olan Makedon ve Türk halkları, mutfaklarında da kökeni çok derinlere uzanmakta olan bağlantıların örneklerini yaşatmaya devam etmektedir.

Öyle ki, yemeklerin birçoğunun Türkçe söylenişi bile hemen hiç değişmemiş. Osmanlı'dan miras musakka, güveç, börek, baklava, tarator, dolma ve sarma, "shkembe chorba" dedikleri işkembe çorbası şeklinde telaffuz ettikleri çeşitli tatlar ve elbette boza ile Türk kahvesi, Makedon mutfağının temel taşları arasında yer almaktadır.

MAKEDONYA MUTFAĞI'NIN TEMEL TAŞLARI

Ayvar

Közlenmiş kırmızı biber, patlıcan, sarımsak, soğan, zeytinyağı, limon suyu ve maydanozun lezzetli bir karışım sosu olarak kabul edilmektedir. Yazın, imece usulüyle büyük miktarlarda yapılan Ayvar, kavanozlarda saklanarak yıl boyunca tüketilir.

Pindzur

Ayvара oldukça benzeyen Pindzur'un farkı, daha baharatlı ve patlıcan ağırlıklı olmasında yatmaktadır.

Shopska Salatası

Bulgar mutfağında da önemli yeri olan ve domates, salatalık, soğan, çiğ veya kavrulmuş biber ve beyaz peynirle yapılan Shopska, Makedonya'da yemeklerin yanında en çok tercih edilen salata çeşididir.

Kachamak

Mısır unu, patates ve peynirle yapılan Kachamak (kaçamak), çoğunlukla yoğurt ya da ekşi krema eşliğinde servis edilmektedir.

Üsküp Kebabı

Üsküp kebabı, kuşbaşı kuzu eti, rende domates, arpacık soğan, tereyağı ve sarmısağın fırında, güveç içinde ağır ağır pişirilmesiyle yapılmaktadır.

Turli Tava

Makedon türüsü, kuşbaşı etin, "zarzavat" olarak adlandırdıkları patates, domates, biber, soğan, taze fasulye ve patlıcan gibi sebzelerle birlikte, tencerede pişirilmesiyle yapılmaktadır.

Polneti Piperki

Orta boy yeşil biberlerin ince kıyılmış soğan, sarmısak, biber, salam, tereyağı ve domates püresi karışımıyla doldurulup, yumurta ve ekmek kırıntısına bulanarak fırınlanmasıyla yapılan, çok lezzetli bir meze çeşididir.

Kaymaçina

Süt, yumurta, un ve şekerin karıştırılıp, su dolu bir tepsi içinde fırına verilmesiyle yapılan Kaymaçina, Makedonlar'ın en sevdiği tatlı çeşididir.

Slatko

Vişne, ayva, erik ve çekirdeksiz beyaz üzümle yapılan karışık bir meyve marmelatıdır.

MAKEDONYA VE SİVİL TOPLUM

Songül Hatice Demirhan

Sivil toplum kuruluşları, bireylerin bir araya gelerek kendi varlıklarını ve kutsal saydıkları değerleri korumak, diğer kültürlerle paylaşılan alanlarda yaşamlarını kolaylaştırmak ve hoşgörü doğrultusunda birlikte yaşama bilincini oluşturmak amacıyla kurulmuştur. Mekânlar ile kurulan bağ ve oluşan sosyal yapı, insanlara belirli bir aidiyet ve ünsiyet kazandırır.

Türk milleti, yaşadığı yeri yurt bilip yerleşim sağladığı yeri kendi kültürü ile yoğurma ve geleceğe miras bırakacağı yapıları inşa etme kültürüne sahip bir millettir. Şehir ve kasabalarda cami, mescit, tekke, zaviye, türbe gibi dinî; medrese, mektep, darü'l-kurra, darü'l-hadîs gibi ilmî; darüşşifa, bimarhane gibi sağlık; köprü, dükkân, arasta, kervansaray, han, hamam, imaret ve bedesten gibi içtimaî müesseseler vücuda getirilmek suretiyle mekanlara Türk ve İslâm damgası vurulmuştur. (Nureski, 2016-2) Bu miraslardan bir

tanesi de vakıf kültürü ile gelişen STK'lardır. Türklerin şehir anlayışı ile oluşan vakfiyelere örnek olarak Üsküp'teki Yahya Paşa Mahallesi ve Manastır'daki Asmalı köyü verilebilir. (İzmir, 1996) Osmanlı Devleti'nin, dini hayatın özgürce yaşanması için uyguladığı politikaların izleri Balkanlarda da takip edilebilmektedir. Yetim ve öksüz çocukların inandıkları gibi yaşamalarına müsaade ederek ve dini düşüncedeki özgürlüğü teşvik ederek, çocuklara okul ve yurtlarda yaşamalarına imkan verilmiştir. Yine ibadethanelerin tamirlerinde din farkı gözetmeksizin önemli yardımlarda bulunulduğuna misaller çoktur. Makedonya örneğinde, İştip Kazası Yahudi Mahallesi'nde harap durumda bulunan havranın yeniden yapılmasına izin verilmesi ve yirmi bin yedi yüz kuruşluk masrafın vakıf sandığı tarafından karşılanmasına dair belge Osmanlı arşivinde mevcuttur. (Özgidişi, 2014)

MAKEDONYA'DA TÜRK VARLIĞI

Makedonya'daki Türk varlığı, Hun Türkleri ile 4. yüzyıla dayandırılmıştır. (Öztuna, 1973) 14. yüzyılın ikinci yarısından Balkan Savaşlarına kadar geçen zamanda ise bölge, Osmanlı hâkimiyetinde kalmıştır. Osmanlı döneminde bölgede sosyal dayanışma gelişmiştir. 1912-1940 yılları arasında Türk birliğine engel olma amacı ile dayanışma ruhu sekteye uğratılmak istenmiştir. Yine de Osmanlı'nın Balkanlardaki birlik ruhu ile oluşturduğu vakıf kültürünün yaygınlaştırılmasına engel teşkil etmemiştir. T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nde, Üsküp'teki vakıf meseleleri ile ilgili 300 bin civarında belgenin varlığından bahsedilmektedir. (İHH, 2008)

Bu dönemdeki sivil hareket yapılanmalarının din merkezinde birleştiğinin örneği, 1919 yılında Üsküp'te kurulan İslam Muhafaza-i Hukuk Cemiyeti'nde görülmektedir. Bunun yanında 1924'te Üsküp'te Sebat Futbol Kulübü, 1937'de Üsküp Türkleri Yardım Cemiyeti, 1942'de Yücel Teşkilatı, 1946'da Zafer Kültür ve Spor Kulübü, 1948'de Üsküp Türk Kültür ve Sanayi-i Nefise Cemiyeti, 1950'de Türk Yazarlar Cemiyeti, 1966'da Yeni Yol Kültür-Güzel Sanatlar Derneği kurulmuştur. (Makedonya Türkleri / Necati Çayırılı)

Yugoslavya Krallığı ve Tito döneminde mağdur edilen Türklerin varoluş sancısı, Makedonya'nın 1991'de bağımsızlığını ilan etmesiyle son bulurken yeniden birlik ruhu şahlanmıştır. (Çayırılı, 2015-2)

Makedonya Türkleri birçok yönden farklılık gösterdiği için Doğu ve Batı Makedonya Türkleri şeklinde ayrılmaktadır. Çayırılı'nın da belirttiği gibi, "Batı Makedonya Türkleri; ekonomik, sosyal, kültürel, eğitim ve sair bakımdan daha çok imkâna sahiptir. Doğu Makedonya Türkleri ise Batıdakilere

oranla daha zor durumdadır. Doğu'nun gelişmesine imkân verilmemektedir". (Çayırılı, 2015-2) Dolayısıyla Makedonya'da STK'lar halkların sosyal, siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyolojik yapısının ortak platformda değerlendirilmesi, tek ses olarak topluma yansıtılması ve toplumda bu sese karşılık bulması amacıyla varlıklarını sürdürmektedir. Makedonya Türklerinin değerlerinin korumasını ve mekânsal olarak paylaşılan alanda var olma aidiyetinin sağlanması için birlikte yaşama kültürünün kazanılması teşvik edilmektedir.

2000'li yıllara kadar gereksinim duyulan kültürel ve sosyal alandaki çalışmaların etkinliklerinin arttığına gösterge olarak bu çalışmada belirtilen STK'lara yer verilecektir. Üsküp'te MATÜKAT, Türk Kültür Merkezi, Türk İşadamları Birliği ve Aydınlar Cemiyeti; Çalıklı'da Bahar; Konçe'de Karacaoğlan; Radoviş'te Yeni Hayat; Buçim'de Aşık Veysel; Ustrumca'da Kardeşlik; Radoviş'te Zeyni Bey; Dedeli'de Ufuk; Resne'de Kardeşlik; Struga'da Gönül; Vrapçište'de Millenium; Gostivar'da ADEKSAM gibi kültürel ve sosyal alanda Türklerin bilinçlenmesine katkı sağlamak için kurulan pek çok sivil toplum örgütü faaliyetlerini sürdürmektedir. (Çayırılı, 2015-2)

ORTAK ÇATI: MATÜSİTEB

2003 yılında kurulan Makedonya Türk Sivil Toplum Teşkilatları Birliği, Türk STK'ların desteklenmesi ve gelişmesi konusunda çalışmalar yapmaktadır. Bu yüzden diğer STK'lar tek tek ele alınmayacaktır. STK'ların ortak sesi görevini üstlenen çatı oluşum MATÜSİTEB çerçevesinde yoğunlaşılacaktır. vMATÜSİTEB Genel Başkanı Hüsrev Emin Bey ile kurulan irtibat sonrası Birlik'in rapor (Emin, 2018) ve paylaşımlarına bu çalışmada yer verilecektir. Teşkilat bünyesinde

51 üye dernek bulunmaktadır. Geniş yelpazeli faaliyetler gerçekleştiren Birlik, Türk kültürünün, kimliğinin ve tarihinin gerçeklerini muhafaza etme hususunda çalışmalara devam etmektedir.

MATÜSİTEB'in stratejileri doğrultusunda hareket etmeyi hedefledikleri çalışmalara aşağıda yer verilmektedir:

Eğitim Çalışmaları; Makedonya Türk eğitim sorunları için bölgesel atölye çalışmaları, Türkçe kursları, Türk öğretmenlerine yönelik hizmet içi eğitim,

Üye Dernekler İle İlgili Çalışmalar; Dernekler çalıştay, sorunlar ve çözümler, bölge dernekleri ile aylık toplantılar ve halkla görüşmeler,

Gençlik ve Öğrenci Çalışmaları; Bölge merkezlerinin bünyelerinde sosyal ve gençlik merkezlerinin kurulması, Makedonya genelinde Türk gençleri ile ilgili bir veri tabanının oluşturulması,

Kültürel Çalışmalar; Makedonya Türk kimliğini yeniden tanımlamak, konferans, seminer ve paneller serisi, din/diyanet çalışmaları,

Sosyo-ekonomik Çalışmalar; Makedonya Türklerinin maddi/geçim durumu ile ilgili bir raporun hazırlanması, çıraklık ve meslek edinme kursları, öğrencilere yönelik burs çalışmaları,

İnsani Yardım Çalışmaları; Gıda yardımı, kurban eti dağıtımı, giysi yardımı, sünnet merasimi ve kırtasiye yardımı,

PR ve Lobi Çalışmaları; İnsan kaynakları ile ilgili veri tabanı oluşturma,

Siyaset ve Hukuk Çalışmaları; Makedonya'daki Türklerin sorunları ile ilgili devlet kurumları ile irtibatların güçlendirilmesi çalışmaları,

Makedonya'daki Türklerin sorunları ile ilgili Türkiye kurumları ile irtibatların güçlendirilmesi çalışmaları, Avrupa'daki Türk menşeli kurumlarla irtibatların güçlendirilmesi çalışmaları, Makedonya seçim sisteminin tek seçim bölgesi modeline geçmesi için gerekli çalışmaların yapılması, kamuda hakça temsil ile ilgili takip ve raporlandırma çalışmaları, adil nüfus sayımı ile ilgili çalışmalar, Makedonya Türklerinin temel hak ve hürriyetleri konusunda bilgilendirme konferanslar dizisi gibi çalışmalar hedeflenmektedir.

ULUSAL STK İSTATİSTİKLERİ VE SINIRLI ERİŞİM

Makedonya'da ulusal istatistiklere erişim sınırlı olup, detaylı verilere erişim ise ücrete tabidir. (MM Raporu,2014) Makedonya'da STK'ların kayıt işlemi, Dernek ve Vakıflarla ilgili Kanun uyarınca Makedonya Cumhuriyeti Merkezi Sicil Dairesi tarafından yapılmaktadır. Bu nedenle Makedonya'daki STK'ların finansal performanslarıyla ilgili verileri tutmaktan sorumlu olan Merkezi Sicil Dairesi, sivil toplumla ilgili verilerin ulaşılabileceği ana kaynaklardan biridir. Ancak bu veriler kamuya açık değildir ve verilere erişim için satın alınması (bahsedilen rapordaki veriler için 980 Avro harcanmıştır) gerekmektedir.(Velat, 2015)

VAKIF ESERLERİNİN SAYISI

Makedonya İslam Birliğine kayıtlı mevcut vakıf eserleri; cami, mescit, türbe, tekke ve medrese gibi dini yapıların sayısı 491'dir. Makedonya Anıtları Koruma Enstitüsü'nde 43'ü dini, 64'ü sosyal amaçlı olan yapılar 'eski eser' statüsünde; 118 Türk eseri de 'kültür varlığı' olarak kayıtlı olduğu bilgisi yer almaktadır. (Nureski, 2016-2) 2015 yılı itibarıyla 20 farklı alanda 5 bin civarında

STK varlığından bahsedilmektedir.

ONAYLANAN MATÜSİTEB ÜYE DERNEKLERİ (15 EKİM 2016)

Kurum İsmi	Bulunduğu Şehir	Kurum İsmi	Bulunduğu Şehir
ADEKSAM	Gostivar	YAKUP EFENDİ	Pirlepe/Debreşte
ABDİ BAYRAKTAR	Kırçova/Lisiçani	YENİ YOL	Üsküp
MAKEDONYA ATATÜRKÇÜLER DERNEĞİ	Üsküp	YÖRÜK TÜRKLERİ	Radoviş
HİD-BAH-ŞEN	Valandova/Çalıklı	ŞEFKAT	Gostivar
DERYA	Üsküp	GENÇ KALEMLER	Gostivar/ A.Ban-itsa
DOSTLUK	Üsküp	JUPA TÜRKLERİ	M. Jupa/Novak
ENSAR	Üsküp	ALİ BEY	Gradoşor/Vasi-lovo
GAYRET	Kırçova	DOST ELİ	Ustrumca/Bans-ko
HACEGAN	Resne	İSTİKBAL	Skudrinje
HAMİDİYE MEDRESESİ –	İştıp	LÜTFÜ TÜRKAN	Gostivar
IŞIK	Yeni Doyran	UMUT YOLU	Kırçova
İKRAM	Radoviş	ZAFER	Ustruga
TEK İSTİKBAL	Kırçova/Plas-nitsa	DEBRELİ HASAN	Debre
KALKAN	Kalkandelen	ZİYA GÖKALP	Konçe
KARDEŞLİK	Ustrumca	GÜREŞ KULÜBÜ	Üsküp
KOCATÜRK	Debre/Kocacık	MATÜHAKOD	Gostivar/Y. Banitsa
KÖPRÜ	Üsküp	DOST ELİ KARŞIYAKA	Studeniciçani/A. Koliçani
MAKEDONYA TÜRK GAZETECİLER BİRLİĞİ	Üsküp	İHSAN	Debre
MATİB	Üsküp	MUSTAFA PAŞA	Üsküp
MUSTAFA KEMAL ATATÜRK	Manastır	ÇİFTLİK	Debre
MATÜKAT	Gostivar	ATAKAD	Üsküp
MEVLANA	Radoviş	AKİF YAHYA	Kalkandelen
NAMİK EFENDİ	Gostivar/Y. Banitsa	YENİ YILDIZ TÜRK DERNEĞİ	A. Koliçani
NİYAZİ BEY NEKSAD	Resne	İBNİ SİNA	Gostivar
SELAMET	Gostivar/Vrapçište	VARDAR	Üsküp
TEK	Gostivar/Vrapçište		

Yararlanılan Kaynaklar

Siyaset

<http://www.president.mk/mk/pretsedatel/biografija.html>

Nedim, Emin, Makedonya Siyasetini Anlama Kılavuzu, İstanbul: SETA Yay., 2014, s.57

<http://tr.ircica.org/balkanlarda-osmanli-mirasi/irc822.aspx>

Makedonya Parlamentosu resmi sitesi. http://www.sobranie.mk/segashen-sos-tav-ns_article-kjenan-hasipi-2014.nsp

BDI partinin resmi sitesi. <http://www.bdi.mk/biografia.php>

İsmail Sinani, “Makedonya’nın seçimi”, Dünya Bülteni, 29 Nisan 2014.

Çayırılı, N. (2018, 04 07). <https://www.tarihtarih.com>. [https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=358595&/Makedonya-T%C3%BCrkleri/-Necati-%C3%87ay%C4%B1rl%C4%B1-adresinden alındı](https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=358595&/Makedonya-T%C3%BCrkleri/-Necati-%C3%87ay%C4%B1rl%C4%B1-adresinden%20alındı)

Emin, N. (2014). Makedonya Siyasetini Anlama Kılavuzu. Ankara: Siyaset ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA).

<http://www.mfa.gov.tr>. (2018, 04 07). <http://www.mfa.gov.tr/makedonya-siyasi-gorunumu.tr.mfa> adresinden alındı

<http://www.tarihsayfasi.com>. (2018, 04 04). <http://www.tarihsayfasi.com/ulkeler-tarihi/makedonyanın-tarihi.html> adresinden alındı

Mankoff, J. (2018, 04 12). <https://www.foreignaffairs.com>. <https://www.foreignaffairs.com/articles/southeastern-europe/2017-07-07/how-fix-western-balkans> adresinden alındı

Ekonomi

Yeni balkan Gazetesi ve ajanslar

TC. Ekonomi Bakanlığı

TC. Dışişleri Bakanlığı

World Bank Data

World Bank Group, “Doing Business 2017: Equal Opportunity for All/ Regional Profile 2017: European

Union”, 25 Ekim 2016.

EBSO Uluslararası İlişkiler Şefliği Makedonya raporu

Birleşik Markalar Derneği

Makedonya Türkiye Ticaret Odası

İNSAMER – İHH insani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi

Toplum

Eğitim

ARİF, K.(2010). Bağımsızlıktan günümüze Makedonya’da din eğitimi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

MURATİ, Ü.(2015). makedonya'da müslüman toplumun örgün ve yaygın din eğitimi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
SULOOCA VESELİ, H.(2005). Makedonya Devlet İlkokullarında Din Dersleri, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
Değerler Eğitimi Merkezi, (2016). Balkanlarda din eğitimi.İstanbul. Çınar mat. ve yay. san. tic. ltd. şti.
<http://www.makedonyaegitim.biz/#>
<http://www.makedonyauniversiteleri.com/makedonya-egitim-sistemi.html>
<http://www.makedonyauniversitesi.com/egitim-sistemi.html>

Aile ve Gençlik

İdriz, E , Uysal, E . (2014). Üsküp'te Müslümanlar: Dînî ve Etnik Kimlik Bağlamında Sosyolojik Bir İnceleme. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 18 (1), 591-608. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/uluidf/issue/13482/162868>
TURAN, Z. (2014). GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE MAKEDONYA TÜRKLERİNİN EVLENME DÜĞÜN GELENEKLERİ. Fine Arts, 9 (4), 181-191. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/nwsaf-ine/issue/19911/213169>
AKOVA, S. (2012). BALKAN SAVAŞLARI'NDAN GÜNÜMÜZE BATI BALKANLAR VE KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM BAĞLAMINDA TÜRKİYE İLE İLİŞKİLER. Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi, 5 (9), 170-201. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/mahder/issue/28393/301971>
Ufuk Derneği 2.Gençlik Çalıştay Sonuç Bildirgesi: <http://ufukdernegi.org/v2/index.php/25-haberler/157-2genclik-caltay-sonuc-bildirgesi>
<https://culturalatlas.sbs.com.au>
<http://meta.mk/en/survey-83-7-of-the-youth-want-to-leave-macedonia/>
<https://pjp-eu.coe.int/documents/1017981/8586048/Ex-rep-yug-Macedoine-FES.pdf/6525abd1-f1db-4848-9a5b-a29ee884edb9>
<http://www.millifolklor.com/PdfViewer.aspx?Sayi=24&Sayfa=33>

Din ve kültür

Ago, Arif. Ohri, Radoviş, ve İştîp İlçelerinde Yaşayan Türk Halkının Hıdrellez Adet İle Manileri, Rumeli Türkleri Kültür Ve Dayanışma Derneği Kütüphanesi, İstanbul.

Sivil Toplum

Çayırılı, N. (2015-2). Makedonya Türk Kimliği Bağlamında Makedonya'daki Türk Sivil Toplum Kuruluşları. (T. T. Başkanlığı, Dü.) Avrasya Etüdleri, 143-188.
Emin, H. (2018). Makedonya Türk Sivil Toplum Teşkilatları Birliği. <http://monitoringmatrix.net/monitoring-matrix/civil-society-and-civil-society-development-in-macedonia>. (2014).
İHH. (2008). Balkanlarda Gelecek Tasavvuru.
İzmir, M. Z. (1996). Makedonya'nın Sosyal-Kültürel Yapısı Ve Türk Vakıf Eserlerinin Bugünkü Durumu. Mak-Göç (Dü.), Makedonya'da Rumeli Türklerinin Tarih Ve Kültürleri Panelleri ve Konferansı içinde, (s. 121-122). İzmir.
Makedonya Türkleri / Necati Çayırılı. (tarih yok). <https://www.tarihtar-ih.com/?Syf=26&Syz=358595&/Makedonya-T%C3%BCrkleri-/Neca->

ti-%C3%87ay%C4%B1rl%C4%B1- 02.04.2018 . adresinden alındı

Nureski, D. (2016-2). Osmanlı'dan Günümüze Makedonya'nın Türk Kültür Tarihindeki Yeri ve Önemi. Avrasya Etüdleri, 351-388.

Özgidişi, T. (2014). Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda Birlikte Yaşama Kültürünü Geliştirmek İçin Uyguladığı Politikalara Örnekler. The Journal of Academic Social Science Studies, 352.

Öztuna, Y. (1973). Başlangıcından Zamanımıza Kadar Türkiye Tarihi (Cilt 1). İstanbul.

Velat, D. (2015). Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşların Ekonomik Değeri Raporu Batı Balkanlar Ve Türkiye. Belgrad.

Genel

<https://www.bursa.bel.tr/uskup-un-kalbine-bursa-muhru/haber/22162>

<https://mapio.net/s/62879026/>

<http://biensavvy.eu/blog/en/traditii-si-obiceiuri-de-nunti-de-pe-alte-meleaguri-galicnik-macedonia/>

<https://www.pinterest.co.uk/pin/494481234064822245/>

<https://www.faktor.mk/politika-i-loshi-odluki-kako-zaglavija-mladite-vo-makedonija>

<https://macedonia-timeless.com/mac/zanas/zanas/kulturnoistoriskonasledstvo/>

<http://www.paigetaylorevans.com/2016/10/skopje-macedonia.html>

<http://www.balkaneu.com/ivanov-constitutional-change/>

<https://www.ytb.gov.tr/en/news/feto-darbe-girisimine-karsi-makedonyadan-turkiyeye-destek>

https://www.google.com.tr/search?q=ali+ahmeti+macedonia&source=lnms&tb-m=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiP-ILK7fXaAhXBkiwKHfzqBkwQ_AUICigB&biw=1366&bih=588#imgsrc=ZT2kKfHaATww8M:

<https://www.slobodnaevropa.mk/a/24240994.html>